

II

ДОКУМЕНТА БУГАРСКИХ ОКУПАТОРА

ПИСМО МИНИСТАРСТВА СПОЉНИХ ПОСЛОВА МИНИСТАР-
СТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ .ОД 12 ДЕЦЕМ-
БРА 1942 ГОД. О ПОВЕЗАНОСТИ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧ-
КОГ ПОКРЕТА МАКЕДОНИЈЕ И КОСОВА И МЕТОХИЈЕ¹

МИНИСТАРСТВО
СПОЉНИХ ПОСЛОВА И ВЕРЕ
Одељење за шифру и архиву
Бр. 1285

Препис

Софија, 12. XII. 1942. год.

Министарству унутрашњих послова
и народног здравља
Централна управа

ОВДЕ

Министарство спољних послова и вере има част да попгго-
ваном Министарству саоппгги, на знање и евентуалну проверу,
податке које је примило од царског Генералног конзулата у
Тирану:

На Косову је припреман устанак за почетак децембра.
Утврђене су везе између косовских комуниста и Скопља, Би-
тоља и Прилепа. На Косово је унето много енглеског злата, и
непријатељска пропаганда је веома снажна. Многи Албанци по-
чели су да раде заједно са Србима.

Мајор Ђурић (Ђуришић)² је у италијанској служби у Црној
Гори. Он, међутим, игра дволичну улогу и близак је Дражи Ми-
хаиловићу. Овај последњи ишао је у Лондон, а такође и у
Скопље³.

Начелник шифре, опуномоћени
министар: (п)

Т. М. Симеонов

(М. П.)

¹ Фотокопија преписа, на бугарском језику, налази се у архиви
Историског одељења ЦК КПМ.

Документа бр. 110, 111 и 112 иако су из 1942 год., објављују се
у овој књизи, јер су накнадно пронађена.

* Павле Ђуришић

» Дража Михаиловић није ишао у Лондон, нити долазио у Скопље-

ИЗВЕШТАЈ Д. ДИМИТРОВА, ПРЕТСТАВНИКА БУГАРСКЕ
ВЛАДЕ У БИТОЉУ, ОД 17 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. ПРЕТСЕД-
НИКУ БУГАРСКЕ ВЛАДЕ И МИНИСТАРСТВУ СПОЉНИХ
ПОСЛОВА О ТЕРОРУ КОЈИ СЕ СПРОВОДИ НАД МАКЕДОН-
ЦИМА ПОД ИТАЛИЈАНСКОМ ОКУПАЦИЈОМ¹

ЛИЧНО, СТРОГО ПОВЕРЉИВО

М. У. П. Н. 3.*
БИТОЉСКА
ОБЛАСНА ДИРЕКЦИЈА
Бр. 1068
17-ХП-1942 год.
Битољ

Господину Министру Претседнику и
Министру иностраних послова и вере,
Препис Господину Министру унутрашњих
послова и Народног здравља

СОФИЈА

Господине Министре Претседниче,

Обласна дирекција у Битољу има част да Вам саопшти, Да се у последње време примећује нови талас мучења и гоњења мирног бутарског становништва³ у срезовима под италијанском окупацијом уз албанску администрацију, нарочито у Струшком, Галичком и Кичевском срезу. О појединим случајевима својевремено је извепггавано Министарство спољних послова и вере. Као последица све јачег малтретирања наших сународника, повећава се број исељеника, који ће, ако се не измени ситуација, узети масован карактер. Од 20 новембра до 15 децембра ов. г., то јест за мање од месец дана, на нашу територију прешло је из тих крајева око 300 нових бегунаца.

Малтретирање нашег становништва с оне стране демаркационе линије спроводе одговорни и неодговорни албански и италијански фактори. Наши сународници налазе се, с једне стране, под агресивним акцијама албанских банди — качака⁴ и албанске

¹ Фотокопија документа на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

² Министарство унутрашњих послова и народног здравља

³ Реч је о Македонцима под италијанском окупацијом.

⁴ На територији Македоније под италијанском окупацијом настало је страховито пљачкање, уцењивање и малтретирање становништва од стране наоружаних пљачкашких банди — качака.

полиције и администрације, а с друге стране — под пасивним држањем италијанских војно-полицијских власти и окупационих војски. Сарадња између албанских качака и албанске полиције и администрације је несумњива. Она потиче из родбинских, пријатељских и других веза. Пасивно држање италијанских власти према тим малтретирањима је последица како дезорганизације њихових служби, тако и италијанске политике да бугарско становништво напусти ове крајеве, што у конкретном случају одговара албанским интересима.

Изгледа да албанске власти сматрају активност качачких банди недовољно ефикасном, те зато је Есеп месец дана подржава и потпомаже албанска полиција или фашистичка милиција, што се најпре показало у Струшком срезу насилним одвлачењем девојака — Бутарки, под изговором: ради женидбе.

У таквој ситуацији, привредни проблем и проблеми образовања за наше станс-заштвство с оне стране демаркационе линије остају другог реда. У садашњем тренутку оно осећа да му је угрожен његов опстанак⁵.

Може се рећи, да су догађаји у северној Африци⁶ имали извесног одјека и у самој Албанији, па су, према томе, посредно имали одјека и у областима које су насељене бугарским становништвом. У садашњем тренутку, према подацима којима ми располажемо и које допуњују подаци немачке обавештајне службе у Албанији, криза се продубљује. Међу зоговцима примећује се кретање, које утиче и на национална осећања оних Албанаца који лавирају између Енглеске и Италије. То кретање показало је карактеристичне симптоме 28 новембра⁷, на дан албанског националног празника, када је у многим местима манифестовано нерасположење према Италији⁸, а негде, на пример у Струги и у Кичевском срезу, и према Бугарској. Напад на с. Премка⁹, Кичевски срез, последица је албанског шовинизма, који је, бацајући се на незаштићено бугарско становништво, наишао на италијанску реакцију. (Види бр. 1068 од 16-ХП- ов. г.).

⁵ Целокупна политика бугарских окупатора ишла је за тим да се и тај део Македоније прикључи бугарској окупационој територији, на су због тога у свим својим извештајима обрађивали питање положаја становништва у делу Македоније под италијанском окупацијом, наглашавали терор, као и потребу „заштите“ тамошњег становништва од стране бугарских окупаторских трупа.

• Односи се на неуспех Хитлерових трупа у Африци у борби против англо-америчких оружаних снага.

⁷ 28 новембра 1912 год. у Валони је проглашена независност Албаније.

⁸ Руководство албанског народноослободилачког покрета организовало је тада широм Албаније демонстрације против италијанског окупатора

» Редакција није установила на који се то напад односи и од кога је извршен.

Неоспорно да растући албански шовинизам, уз умишљено пасивно држање са италијанске стране, погоршава, а веома је вероватно да ће још више погоршати положај наших сународника с оне стране демаркационе линије¹⁰.

Изгледа да немачка обавештајна служба располаже, осим подацима о начину предаје трију италијанских дивизија у Египту, што је растројило Ромелов бок, и другим подацима о моралном стању италијанске војске и неких њених војних руковођилаца, нарочито у Албанији и Грчкој, те је због тога појачала тамо своју активност. Као и у Македонији, тако и у Албанији, ова обавештајна служба чини покушаје да ради са истакнутим Албанцима који симпатишу Немачку. Ови покушаји нарочито су ојачали после открића које је учињено око канала Драже Михаиловића преко Македоније за Албанију и његових покушаја да утврди сарадњу са зоговцима, као и бекства Воја Трбића и двојице његових другова, чији се трагови губе према територији под италијанском окупацијом.

У закључку Обласна дирекција има част да Вам саопшти, Господине Министре Претседниче, да су у вези са погоршање* положаја наших сународника с оне стране демаркационе линије, под италијанском окупацијом, вођени многи разговори са овдашњим италијанским конзулом г. Кастеланијем, из којих се међутим добија утисак да директиве које су му дате из Софије и Тиране нису таквог карактера да би побољшале положај.

Обласни директор:
Претставник Министарства¹¹

¹⁰ На распиривање шовинизма и надионалне мржње између Шиптара и Македонаца утицали су, поред истакнутих националиста-барјактара, и италијански и бугарски окупатор, преко својих агената. Видног успеха у овоме окупатор није постигао, што су показали догађаји у блиској будућности: формирање македонско-шиптарских партизанских одреда за борбу против окупатора.

¹¹ Претседништво бугарске владе, односно Министарство спољних послова Бугарске, имало је при Битољској обласној дирекцији свог претставника за одржавање везе са италијанским окупатором и за праћење ситуације у Албанији и Македонији под италијанском окупацијом.

ИЗВЕШТАЈ Д. ДИМИТРОВА, ПРЕТСТАВНИКА БУГАРСКЕ
ВЛАДЕ У БИТОЉУ, ОД 24 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. ПРЕТСЕД-
НИКУ БУГАРСКЕ ВЛАДЕ И МИНИСТАРСТВУ СПОЉНИХ
ПОСЛОВА О РАЗГОВОРИМА ВОЂЕНИМ ИЗМЕЂУ БУГАР-
СКОГ И ИТАЛИЈАНСКОГ ВОЈНОГ КОМАНДАНТА НА ПОД-
РУЧЈУ БИТОЉ—ДЕБАР¹

ЛИЧНО, СТРОГО ПОВЕРЉИВО

М.У.П Н.З.
БИТОЉСКА
ОБЛАСНА ДИРЕКЦИЈА

Бр. 1096
24-ХП-1942 г.

Битољ

Господину Министру Претседнику и
Министру спољних послова и вере
Препис Господину Министру унутрашњих
послова и народног здравља

С о ф и ј а

Господине Министре Претседниче,

22 децембра ов. г. пратио сам команданта Битољске дивизи-
ске области, пуковника г. Маринова, који је у Струги учинио
посету генералу Арналду Ацију, команданту дивизије „Фи-
ренце“, са седиштем у Дебру. Рејон ове дивизије обухвата сре-
зове: Дебар, Тетово, Гостивар, Кичево, Галичник и Стругу, наиме
— оне срезове у којима су у последње време учестала мучења
са албанске стране. Ето због чега је ова посета имала за циљ
да се на лицу места нађу неке могућности за олакшање поло-
жаја натих сународника с оне стране демаркационе линије.

За време ове посете водили су се дужи разговори, на ко-
јима су са италијанске стране присуствовали, осим генерала
Ација, још и пуковник Фихтер, командант 122 флорентинског
пука са гарнизонам у Струги, и капетан Кроста, начелник оба-
вештајне службе при штабу дивизије „Фиренце“.

С наше стране била су постављена сва она питања у вези
са албанским зверствима, о којима је Министарство спољних по-
слова било својевремено обавештено, а која нису такве природе

¹ Фотокопија копије документа, на бугарском језику, налази се
у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

да би повољно утицала на италијанско-бугарске пријатељске и савезничке односе и да би у бугарском јавном мишљењу и народу створило још већу симпатију према Италији — што је искрена жеља наше владе.

Генерал Аци, узимајући на знање постављена питања, истакао је да је он овде мање од месец дана (Арналдо Аци долази са афричког фронта, где је командовао дивизијом „Триесте“, после тромесечног одсуства, због болести, у Италији. Он је заменио генерала Бозелија, који је отишао на Источни фронт), али да упркос томе већ доста детаљно познаје ситуацију, да је не сматра добрим и да је већ о томе известио своју команду, да би то било достављено италијанској влади. Што се тиче разбојничких банди — качака, генерал Аци је саопштио да су већ образоване албанске контра-чете уз сарадњу команданта дивизије „Арецо“ са седиштем у Корчи, као и то да је једном делу наших сународника у Галичком срезу раздато оружје за одбрану². Истовремено, генерал нас је уверавао да он има жељу да помогне нашем становништву и да ускоро заведе ред и мир у окупационој области која му је поверена, али да сматра да је потребно да се по извесним питањима постигне споразум између двеју влада, на основу кога би му његова команда проширила његова права, да би могао да дејствује, јер је у садашњем моменту задатак окупационих војски под његовом командом веома ограничен³.

Треба истаћи да је у току разговора, који су се водили, генерал Аци, као и његови сарадници, избегавао да наше сународнике с оне стране демаркационе линије назове Бугарима, него их је називао „Македонци“ или „који'се праве Бугарима“.

При свему томе, италијански генерал није крио да политика коју у садашњем моменту води у Албанији италијанска влада, у жељи да у тој области буде мир, — не одговара схватањима војних кругова, који сматрају да би требало да се употреби снажна рука.

Уопште, из разговора са италијанским војним лицима добија се утисак о резервисаности и нелагодности на њиховој страни, што проистиче из ситуације у Албанији, коју они не могу да реше.

Акције албанских разбојничких банди, које они сматрају традицијом, као и њихова веза са албанском полицијом и администрацијом коју они не одричу, мање их узнемирују него ли

¹ То оружје је било намењено контра-четам које су водиле борбу против снага НОП Македоније.

³ Реч је о аранжману између бугарске и италијанске владе, којим би се прецизније регулисало питање односа бугарских и италијанских трупа око демаркационе линије.

зогуовски и комунистички покрет — нарочито први, који је почео да им задаје озбиљне бриге због догађаја у Африци. Начелник обавештајне службе, капетан Кроста, није крио да у последње време Интелигенс Сервис покушава да преко Грчке обнови своју мрежу у Албанији, да се слични покушаји чине и преко Косова, и да у том правцу, у борби против Интелигенс Сервиса, италијанска контра-служба наилази на велике тешкоће.

Колико ситуација у Албанији почиње да улива страх, показује чињеница да је командант жандармерије у Струшком срезу, капетан Лизети, замолио команданта 55 пешадиског пука, са гарнизонам у Охриду, да његовој породици пружи склониште у случају потребе.

Упркос уверавању и војничкој жељи генерала Аџија, може се са сигурношћу рећи да се положај наших сународника с оне стране демаркационе линије неће побољшати — напротив, наставиће да се погоршава, све док италијанска влада не измени своју садашњу политику.

Иако политика римске владе према Албанији поставља италијанску окупациону војску у тежак и деликатан положај, ипак се — барем засада — не могу извући закључци да ће то изазвати неки конфликт између војне команде у Албанији и владе. Напротив — из мојих скоро петомесечних посматрања и података у том смислу добија се утисак да се дух деморализације у Албанији у италијанској окупационој војсци, као и у италијанској жандармерији, која је потчињена албанској администрацији, повећава и да многи од њихових виших официра почињу да сумњају у победу Немачке. Карактеристичан случај у том смислу претставља и сам генерал Аџи који, као вишемесечни близак сарадник фелдмаршала Ромела у Африци, сматра овога, иако за веома смелог војног руководиоца, истовремено и за веома самовољног, грандомана и стратегблефера. Према Аџију, звезда Ромела је на залазу, утолико више што он није на висини повереног му задатка. За још неспремнијег генерал Аџи сматра команданта немачких трупа у Тунису, због чега изражава извештајан страх и сумњу у исход рата у северној Африци, који ће се веома снажно одразити на општи ток рата.

Слична мишљења виших италијанских војних руководиоца у Албанији, која изражавају пред својим потчињенима, неоспорно да се не могу добро одразити на дух њихове војске. Чињеница да генерал Аџи, као командант дивизије, као и његове остале колеге, путује по својој окупационој области под заштитом вода војника са блиндираним аутомобилима и једним

лаким тенком — показује несигуран положај Италијана у Албанији.

Молим, Господине Министре Претседниче, примите уверавања о мом одличном поштовању према Вама.

Д-р Д. Дммитров

БР. 113

ИЗВЕШТАЈ БИТОЉСКЕ ОБЛАСНЕ ДИРЕКЦИЈЕ ОД АВГУСТА 1343 ГОД. МИНИСТАРСТВУ СПОЉНИХ ПОСЛОВА БУГАРСКЕ О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О АКТИВНОСТИ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ ЗАПАДНЕ МАКЕДОНИЈЕ ПОД ИТАЛИЈАНСКОМ ОКУПАЦИЈОМ¹

БИТОЉСКА
ОБЛАСНА ДИРЕКЦИЈА

Бр
194.... г.
Битољ

ПОВЕРЉИВО

МИНИСТАРСТВУ СПОЉНИХ ПОСЛОВА
И ВЕРЕ

(Политичка дирекција)

Препис: Министарству унутрашњих послова
и народног здравља
(Централна управа)

СОФИЈА

Обласна дирекција у Битољу има част да достави на знање Министарству спољних послова и вере, да су догађаји који су наступили у Италији имали осетан и негативан одјек не само у старој Албанији, него и на територијама бивше Југославије, са компактним бугарским становништвом, које је под италијанском окупацијом уз албанску администрацију.

У Ресенском и Преспанском срезу италијанске окупационе војске наредиле су 8 августа оним Албанцима који имају оружје, да га предају. Код ових последњих примећује се отпор.

¹ Фотокопија документа налази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

И поред свега тога, може се казати да је овде ситуација релативно мирна, иако се засада обе комунистичке чете², које су повећане новим једномишленицима, несметано крећу по срезу. Албанска службена лица из среског центра Царев Диор напустила су 9 ов. м. село и отишла у Корчу. Неки од албанских фашиста или жандарма побегли су са четама. Ове последње у садашњем тренутку не показују наркзчиту агресивност.

У Струшком и Кичевском срезу расте • узбуђење међу Албанцима. Италијанске окупационе војске повукле су се из ових срезова у Стругу и Кичево. Комунистичка чета³, коју вероватно води Петар Пирузев, наставља да обилази села, да узима храну и новац и да позива становништво на сарадњу. Тако је она 4 ов. м. била у с. Магареву, 5 ов. м. — у с. Слатину, 7 ов. м. — у с. Мраморцу, а 8 ов. м. — у с. Турие. 9 августа илегалци су посетили и с. Ботун⁴. Њима су се прикључили и многи албански фашисти⁵ са својим оружјем (већи део из Кичева). У овим срезовима несигурност је већа и малтретирање бутарског⁶ становништва повећава се због немоћности Италијана и растројства албанске администрације⁷. Ово малтретирање раширило се и на 9 села у Кичевском срезу, која смо ми 15 јула ов. г. напустили⁸. Тако су, још прве недеље, у једном од њих — у с. Дупјани — наоружани Албанци везали и малтретирани сеоског говедара и одвукли 9 волова ка Кичеву. У једном другом од ових села, у с' Крушици, наоружани Албанци напали су 7 ов. м. кућу Крсте Михаилова Јанева, опљачкали му кућу, жену малтретирани, а њега изболи ножем⁹.

Злочини се врше и по другим селима Кичевског среза. Тако је 5 ов. м. у с. Осоју убијен од стране Албанаца Бугарин Милан Софрониев. Убиство је извршено са пљачком. 4 августа, близу с. Јагол-Доленци, убијене су секиром Милица Трајкова Шунтевска и њена 13-годишња ћерка, која је обешчашћена. 7 ов. м., у с. Корбуници, наоружани Албанци убили су Антона

* Реч је о јединицама Друге оперативне зоне НОВ и ПО Македоније

² Јединице Друге оперативне зоне

* Кроз поменута села прошле су јединице Друге оперативне зоне НОВ и ПО Македоније.

³ Не ради се о фашистима, него о шиптарима који су пре и после капитулације Италије прилазили НОВ и ПО Македоније

« Ради се о македонском становништву под италијанском окупацијом.

⁴ На неколико дана пре капитулације Италије, терор над становништвом (пљачке, убиства и спаљивање села) — спровођен од Италијана, балиста и качака — био је појачан.

⁵ Односи се на територијалне промене око демаркационе линије између Бугарске и Италије.

* Пљачке и остала насиља вршле су качачке и балистичке банде. • неометане у томе, као и раније, од стране окупаторских власти-

Гинова. У Новом Селу малтретиран је и опљачкан 9 ов. м. имућни сељак Анто Иванов. У селу Осломеју убијен је 27 ов. м. Крсто Стојанов, а пре десетину дана разбојници су покушали да му опљачкају кућу.

После догађаја који су настали у Италији¹⁰, једна група од око 60 до 70 Албанаца-милиционара и чиновника из Кичева, заједно с оружјем и новцем који су опљачкали из канцеларија, побегли су да би потпомогли партизански покрет против италијанских окупационих војски¹¹. Из с. Србијани, Кичевски. срез, партизани су на почетку овог месеца одвукли десетину бугарских омладинаца¹².

У рејону> Галичника ситуација је релативно мирнија, јер овде скоро нема Италијана. Не примећује се неко нарочито малтретирање од стране разбојника, качака. јер је становништво, а нарочито мандрације, најмило чуваре — сејмене, који га чувају од разбојника¹³.

У Гостиварском и Тетовском срезу примећује се јаче илегално кретање. Разне партизанске групе, комуниста и национ.ч. листа' уједињавају се у једну већу формацију, која има свој центар око с. Маврова, на планини Бистри. На челу ове формације стоји Елисије Тодоровић¹⁴, родом из с. Маврова, бивши кпетан југословенске Еојске, који је учествовао и у грађанском рату у Шпанији, на страни комуниста. У ова два среза, у овом мменту, не примећују се неки особени злочини над бутарским станогништвом.

Најкритичнија је ситуација, међутим, у Дебарском срезу, иако се у граду Дебру налази штаб италијанске дивизије „Фиренца“ и гарнизон који има доста италијанске војске. У овом срезу партизански одреди су доста значајни и на почетку месеца ојачани су албанским пуком из Дебра, који је, са својим оружјем, прешао на страну бунтовника. Ови су неколико дана држали град под блокадом, тражећи од генерала Ација и његовог штаба да се предају. Према подацима којима се располаже. изгледа да су Италијани успели да рашчисте ситуацију и да прогоне бунтовнике, тако да је с обеју страна дато доста жртава. Многи од бунтовника су ухваћени.

¹⁸ Пад Мусолнија 25 јула 1943 год., унео је смутњу у редове италијанске војске и административног апарата.

Односи се на ктетана Хамди Дема, руководиоца италијанске полиције у Кичеву, који је пришао нашим јединицама. Касније је установљено да је он, као шпијун Гестапоа, намерно убачен у НОВ, те је као такав ликвидиран.

¹⁷ Омладинци су Македонци који су као и многи други добровољно приступили партизанским снагама Македоније.

" Ни ова мера није дала резултата, јер су „сејмени“ (плаћени чувари од сељака) углавном сарађивали са разбојницима-качацима.

¹⁴ Јелисије Поповски-Марко

У закључку треба истаћи, да ситуација — како у Албанији тако и на југословенским територијама које су прикључене Албанији — постаје озбиљна и узнемиравајућа. После промене владе у Италији, која је пропраћена једном великом противиталијанском демонстрацијом, са жртвама, у Тирани. свакодневно се бележе инциденти између италијанских окупационих трупа и партизана. Овима последњим прикључиле су се и илегалне формације националног фронта, које су изашле из своје резервисаности. Већи инциденти на почетку месеца забележени су у Приштини, у Дебру, око Тиране и у рејону Корче, где су Немци и Италијани спалили још 11 албанских села.

Не могавши да реши ситуацију, влада Лимохова је поднела оставку; она међутим није примљена, јер тренутно нема погодних елемената који би у новој међународној ситуацији могли да формирају нову владу. Ојачана илегална делатност албанске јавности у овом за Италију деликатном тренутку — знак је да она жели да помогне и олакша борбу Савезника против Италије. Међутим, изгледа да се с албанске стране још не предузимају крајња решења у том смислу, јер је за Албанију поседовање Косова веома драгоцено, више него поседовање бивших југословенских територија са компактним бугарским становништвом. По овом питању албанским вођима још није познато становиште Лондона. Зато они, с друге стране, показују резервисаност и према Немцима, иако немачка обавештајна служба, која је у вези са њима, покушава да их придобије за стишавање земље, с обећањем да ће повољно бити решено питање албанске независности и слободе. Истовремено, Немци немају поверења у албанска лукавства, те су, због компликованости ситуације у Албанији, почели, почетком месеца, да концентришу војску дуж албанско-бугарске демаркационе линије, очекујући догађаје. Такве војске има у Кумановском, Скопском, Прилепском, Битољском и Охридском срезу. Истовремено, Немци су почели са изградњом једног аеродрома код Прилепа. С италијанским пристанком, већ неколико дана немачка ваздухопловна војска, материјал и муниција прелазе демаркациону линију и упућују се на аеродроме у Албанији. Засада, оне улазе из два правца: путем Скопље—Тетово и Охрид—Струга. У Тирани Немци намеравају да створе снажну ваздушну базу.

У условима деморализације у италијанској војсци у Италији, може се у најскорије време очекивати озбиљна компликација ситуације.

ОБЛАСНИ ДИРЕКТОР:
(М. П.) (п)
ПРЕТСТАВНИК МИНИСТАРСТВА:
(п)

УПУТСТВО МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА БУГАРС-
СКЕ ФАШИСТИЧКЕ ВЛАДЕ ОД 13 НОВЕМБРА 1943 ГОД. ОКУ-
ПАЦИОНИМ ВЛАСТИМА У МАКЕДОНИЈИ ЗА БОРБУ ПРО-
ТИВ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ¹

М.У.П.Н.З.
Централна управа
Бр. 13171
13-Х1-1943 год.
Софија

ЛИЧНО — ПОВЕРЉИВОГ

Директору полиције,
г.г. директорима области, среским
управитељима и претседницима општина
Царства

ГОСПОДО,

У борби против илгалаца видим једну веома слабу страну и хоћу да се предузму брзе и озбиљне мере ради њеног ликвидирања. Тиче се безвољности или страха неких месних власти и нарочито претседника општина, као руководилица општинске полиције у тој бор>би; тиче се и пасивног држања становништва неких места у тој борби, о чему међутим најбоље гсвори пример месних власти.

Желим да напоменем и да добро буде **схЕаћено** која је дужност и које су одговсрности власти и становништва у овом случају.

1. О дукшостима и одговорностима власти.

Подаци о делатности илгалаца² и о борби против њих понекад дају такву слику која нимало похвално не карактерише старешинско достојанство и дужност шефа општинске полиције и његових органа. Очигледна³ је малодушност, страх или недостатак умешности у командовању. И интересантно је истаћи да се у току накнадне истраге догађаја показује, да се обично ради о акцијама малих група илгалаца, које су рачунале баш на те лоше особине руководилица насељених места, да би у њих могле да уђу, да се наметну и да тероришу становништво. У таквим случајевима обично се дешава следеће: пушке стоје у општини, уместо да буду у рукама оних који су одређени за заштиту села, и чува их стража. која лако може да буде ухваћена и разору-

¹Оригинал документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

* Партизани и други припадници НОП одреда

М. В. Р. Е. З.
Министрано управление
№ 12171
13. XI. 48 год.
С. О. И. Я

ЛИЧНО-ПОСРЕДСТВЕНО!

До Директора на полицията
До г. г. Директорите на
областните, околийските управители
и Кметовете в Царството.

ГОСПОДА,

Въ борбата срещу нелегалните видове една много слаба страна е искане да се вземат въоръжен и сериозни мерки за нейното проследяване. Като се до безконтролно или стряска на някои местни власти и особено на кметове, като началници на общинската полиция в тази борба; като се и до пасивно отношение на населението на някои места при самата борба, за което впрочем най-вече способствуват прикрития на местните власти.

Моляме да припомня и добре да бъде разбрано какъв е дългът и каква са отговорностите на властите и населението в случая.

1. За дългът и отговорностите на властите.

Сведенията за проявите на нелегалните и за борбата срещу тях, дават по илюстрация една картина, която характеризира много неадекватно началническото достойнство и дългът на шефа на общинската полиция и на неговите органи. Изпълнява малодушно, страхливост или липса на командна разпоредителност. И интересното е да се отбележи, че при разследването на случая в действителност, се оказва, че се казва обикновено за действията на малки групи нелегални, които са разчитали именно на тези лоши качества на ръководителите на населеното място, за да могат да възвратят в него, да се наложат и да тероризират населението. В такъв случай става необикновено следното: пушките стоят в общината, вместо да бъдат в ръцете на тези, които се определят за защита на селото и се правят от един пост, който ясно се хванат и обезоружава. Кметът изобщо, в това селото като тази работа е вече станала, и чисто и просто се измъкне от селото. Вместо него в селото остават да се разпоредят няколко нелегални, които не биха били там, ако в селото имаше истински малки са способността и куража.

Всичкият за борбата с нелегалните, обаче, дават твърде често и обратната картина, която сочи какво може да предприеме един кмет, когато той е малък и дава своето задължение и отговорности. Като се до кметовете, които не дават пушките на куп в общината, а са ги раздали на своите хора, които са установили връзката с хората и ебора при тревогата, които не бързат при опасността, а и покриват от оръжие в ръка и успяват.

На безволото, страхливостта и липсата на елементарно способностите неспеша да се турне точка Бачо. Не народните разследване на всички подобни отделни случаи ще наказват кой-строго малодушният и не способният местни власти, като няма да се допусне да се само да ги воляват за винаги, от лишава се от право да заемат служба, но не ги и възбуждат на нови местности. Защото от някои кметове истината е забравено, и те са началници на местната общинска полиция и не в това нив качество могат дългът да се борят с опасността срещу сигурността, или всичкият рискове на тази борба, а не да бързат по-нататък твърде орисно.

Въ връзка с това народните всички селски кметове да организират една добра защитна бойна група на общината си и не по-големият сила от кметски местности. Оръжието да стои в ръцете на хората му, а не на куп в общината. Да се установи

жана. О томе претседник општине сазнаје пошто се ствар већ десила, и чисто и просто извлачи се из села. Уместо њега, у селу остају да командују неколико илегалаца, који не би били тамо да је село имало праве мушкарце, сналажљиве и храбре.

Подаци о борбама са илегалцима, међутим, веома често дају и обратну слику, која показује шта може да учини један претседник општине када је он прави мушкарац и када зна своју дужност и одговорност. То се односи на претседнике општине који нису чували пушке на гомили у општини, него су их поделили својим људима, који су утврдили везу са људима и збором у случају узбуне, који нису бежали пред опасношћу, него су је пресретали с оружјем у руци и успевали.

Безвољности, страху и недостатку елементарне сналажљивости хоћу да се већ учини крај. Наредићу да буде испитан сваки сличан случај посебно и кажњаваћу најстроже малодушне и несналажљиве месне власти, нећу се колебати не само да их заувек отпустим из службе, одузимајући им право да ступе у службу, него да их и принудно населим у нова места³. Јер, неки су претседници општине заиста заборавили да су руководиоци месне општинске полиције и да у том својству имају за дужност да се боре са опасностима пркутив безбедности, уз сав ризик те борбе, а не да понекад беже веома срамно.

У вези с тим наређујем да сваки сеоски претседник општине организује једну добру заштитну бојну групу за своју општину и за већа села са сеоским кметом⁴. Оружје треба да буде у рукама његових људи, а не на гомили у општини. Уредити непрекидну ефикасну везу међу људима бојних група, сигнале за узбуну, места за збор, команде и др. Тако организовани апарат треба да буде увек у борбеној приправности и исправности.

Срески полициски начелници, као и срески управитељи и виши начелници треба чешће да обилазе села, нарочито у угроженим крајевима, да врше инспекцију отпорне борбене снаге села, да дају инструкције за њену спремност и акцију и да не забораве да су они исто тако одговорни као и претседници општине.

Треба тражити додир са илегалцима, не чекајући да они изненаде. Зато треба организовати и искористити широко локално обавештавање. Организовати и одржавати најбржу мо-

¹ После сваког неуспеха у борби против партизанских јединица, окупатор је предузео репресалије не само према становништву, него и према својим органима: смењивање са дужности, интернирање и сл. са циљем да некако стабилизује већ дезорганизовану власт.

⁴ Такозване бојне групе — сеоске страже — организоване су скоро у свакој општини, од окупатору „поверљивих људи“, ради одбране од партизанског напада. Скоро као правило, при нападу партизана „сеоске страже“ су предавал. оружје без отпора.

гућу везу са највећом оближњом бојном групом, како би се могла увек тражити помоћ. Водити рачуна о тачности података и не давати преувеличане или нетачне податке о броју и наоружању — и сличне такве податке о илегалцима који су напали, или су откривени или примећени.

2. О дужностима и одговорностима становништва.

По неким местима становништво показује пасивно држање у борби против илегалца. Главни узрок тог пасивног држања у суштини лежи у неактивности месних власти, а пре свега — председника општине и сеоских кметова. Наиме, месне власти су оне које могу да организују становништво, да подигну његов дух, да му истакну опасности које доноси неактивност и да га учине активним фактором у борби против илегалца. Добар председник општине, као организатор и друштвени радник, треба да зна да привуче и организује становништво око себе у тој борби и да га натера да у њој види не само борбу власти, него, пре свега, борбу самог становништва ради његове безбедности и његових националних, личних и имовинских интереса.

Пре свега, треба спречити све могућности снабдевања илегалца храном и другим потребама, од стране становништва њиховог скривања и прећуткивања података који би могли да буду корисни за успех борбе. Напротив, треба активизирати становништво, да на све могуће начине спречава илегалце у њиховом снабдевању, скривању и неприметном кретању.

Упоредо са тим, становништво треба организовати и за активну борбу са илегалцима, користећи се онима који су погодни за оружје и припремајући их у бојним месним групама, као што је то раније објашњено. Такође организовати и искористити све друге погодне људе за обавештавање, везе, курире и др. Једном речју, месна власт треба да тежи за тим да што већем броју људи да задатке у тој борби, да их ангажује у њој и да њу учини њиховом борбом, а не да они стоје по страни. Притом, месне власти треба да одржавају непрекидан контакт са људима који су ангажовани у борби, што ће их учинити буднима и дати им импулса. На тај начин, психолошки, становништво ће изићи из свог пасивног држања према борби.

Упоредо са тим, треба водити рачуна и о питању материјалне одговорности за штете које су изазване акцијама илегалца. Пракса плаћања отштете од стране државе биће прекинута. Становништво треба да зна да ће оно сносити материјалну одговорност за штете, према закону о ограничавању крађа, пљачки, убистава, тешких телесних повреда и пожара, из 1920 године. Тај закон треба објаснити становништву, и скренути му

пажњу на то да је он на снази и да се примењује⁵. При томе, у свима случајевима када се буде повела процедура ради накнаде штете по том закону, поступак треба да буде брз и ефикасан, да би становништво могло стварно и непосредно да осети тежину одговорности.

Водићу рачуна о достојном извршавању дужности од стране становништва, и оне који се буду истакли награђиваћу новчаним наградама. Али исто тако водићу рачуна и о неизвршавању дужности од стране становништва, те ћу предузимати потребне мере за сваки посебни случај.

Скрећем нарочиту пажњу на овај распис и саопштавам да се нећу ограничити само на његове прописе, него ћу на лицу места детаљно проверавати начин извршавања и његове резултате.

Овај распис господи директорима полиције и области треба уз потпис да уруче осталим органима на које се односи.

МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ
ЗДРАВЉА:

Д. Христов

ВЕРНО:

Главни инспектор:

Т. Лулчев

Лично поверљиво

Г.г. среским управитељима области

На најстроже извршење наредби датих овим расписом. По један примерах расписа уручити свима градским и сеоским претседницима општина у срезу, уз потврду која ће се чувати у архиви среске управе, а потврду да су срески управитељи примили распис доставити дирекцији.

Бр. 17363, Скопље, 25-X1-1943 год.

Пом. обласног директора: (потпис)

Секретар:

(Кр. Влчев)

Лично поверљиво

Г.г. претседницима општина у Ђевђелији и селима

Г.г. : ч - .зтекзЈкМ ОНКЦОЛЗО7 ,368 1* и••

⁵ Овај закон донесен је у Бугарској после Првог светског рата, да би се ликвидирале партизанске групе које је организовала Бугарска комунистичка партија у циљу рушења постојећег поретка.

На најстроже извршење, а потврду да је распис примљен вратите обратном поштом.

Прилог: 1 потврда.

Бр. 544, Бевђелија, 29-Х1-1943 год.

СРЕСКИ УПРАВИТЕЉ:

(Ал. А. Велев)

БР. 115

ИЗВЕШТАЈ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД
2 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПО-
СЛОВА О СТАЊУ НА ТЕРИТОРИЈИ СРЕЗА И АКТИВНОСТИ
, ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА¹

ПОВЕРЉИВО

Бр. 110

2-ХП-1943 год.

Ред. бр. 18

ГОСПОДИНУ

МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА И НАРОДНОГ
ЗДРАВЉА

(Централна управа)

СОФИЈА

КОПИЈА — ГОСПОДИНУ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ

СКОПЈЕ

На бр. 8772/1943 год.

оч ; " ' ,
.

ИЗВЕШТАЈ

Среског управитеља Неготина, Димитра Д. Панова.

Сходно Вашој наредби под горњим бр. од 31-УП-1943 го-
дине, извештавам Вас, господине Министре, о следећем:

¹ Фотокопија, на бугарском језику, налази се у архиви Историског
одељења ЦК КПМ.

А) АДМИНИСТРАТИВНО СТАЊЕ СРЕЗА

1) Административни кадар у средској управи и општинама је попуњен, изузев по једно слободно писарско место у Долнодисанској и Демиркапиској сеоској општини. Полициски кадар није попуњен и слободна су места: помоћник средског полициског начелника, 1 млађи коњички и 1 млађи пешадиски полициски стражар. То су слободна места према устројству управе која ми је поверена.

Осим тога, као што сам извештавао у својим ранијим извештајима, обавезан сам да и у овом свом извештају саопштим да је полициска стража у повереној ми управи сасвим мала и да ми је с тим бројем полицајаца — укупно 34 — апсолутно немогуће да очувам ред и мир у срезу и да се обрачунам са илегалним групама, које су се нарочито у овом периоду, у току протеклог месеца новембра, кретале по селима повереног ми среза².

У извештају бр. 99 од 13-XI ов. г. саопштио сам г-ну облачном директору Скопља да је једна већа група илегалних бандита, од око 200 људи, добро наоружана пушкама, митраљезима, бомбама и револверима, слободно улазила у села повереног ми среза, а наиме: ноћу између 9 и 10-XI ов. г. била је у селу Копришници, где је остала у току читаве ноћи и читавог дана. 10-XI- ов. г., у току ноћи, група је напустила село. Иста група илегалца отишла је из села Копришница ноћу између 10 и 11-XI, око 1 час, у село Горна Драчевица. Читавог следећег дана, 11-XI, група је остала у селу, које је напустила истог дана око 8 часова после подне. 12-XI иста група илегалца још у зору отишла је у с. Вешје, где је остала цео дан, и око 6 часова после подне напустила село. Истога дана, око 9.30 часова увече, иста група илегалца отишла је из села Вешје у с. Бесвица, поверени ми срез, где је остала до 2 часа после поноћи, када је напустила село⁸.

Као што се види из горе изнетог, илегалци су се читаво 4 дана кретали по наведеним селима мог среза, сакупљали сељаке, говорили им, истицали наредбе сеоским кметовима и учитељима наведених села да у року од десет дана напусте Службу и села, позивали сељаке да добровољно пођу са њима, говорећи им да ће их, ако добровољно не пођу са њима, мобилисати, као што држава мобилише војнике за армију. Из с. Вешје, пак, одвукли су са собом сеоског кмета Ивана Ефремова, познатор

¹ У току новембра 1943 год. батаљон „Страшо Пинџур“ извршио је низ акција на територији Кавадарског и Неготинског среза.

• Кроз поменута села прошао је батаљон „Страшо Пинџур“.

революционара и борца из прошлости. Шире се гласови, али још није са сигурношћу утврђено, да су га убили⁴. Такође, илегалци су одвукли са собом и следећа лица: Герасима Јанева Димитрова, из с. Вешје, Усеина Асанова Неципова из истог села и Сулејмана Исмаилова Најпарова из с. Бесвице, који су били познати као добри грађани и сарађивали су са властима. Христо Нацев Ризов из с. Копришница и Алириза Асанов из с. Бесвице, пак, сами су се присајединили илегалној групи. Са малобројном полициском стражом, са којом располажем, нисам био у стању да се обрачунам са бројно далеко већом групом илегалаца. Још одмах, првог дана од појаве илегалаца у мом срезу, обратио сам се начелнику најближег гарнизона у Велесу, а исто тако и господину обласном директору у Скопљу, и молио сам за помоћ, да се пошаље војска. Стигла је једна чета војске, и она се за неколико дана обрачунала са бандитима, разбивши их⁵. Они су засада ишчезли из мог среза. Међутим, у мом срезу тиме није коначно успостављен мир и није искључено, него је, напротив, сасвим могуће и сигурно, да ће се илегалци после извесног времена опет појавити у утроженим селима повереног ми среза, јер ће се војска, пошто изврши чишћење, повући у свој гарнизон. Тако ће села остати опет без икакве заштите, јер, као што сам рекао, са малобројном полициском стражом нисам у стању да се обрачунам са многобројним бандитским групама. Ето због чега се императивно налаже да се што брже појача полициска стража у повереној ми управи, тј. да се пошаље барем још 40 до 50 лицајаца.

Повећање страже налаже се и због тога што постоји велика вероватноћа да ће се илегалци у току зиме, у малим групама, настанити у неким селима на зимовање, па се зато налаже да се врше честе и повремене блокаде и детаљни претреси по селима ради откривања и уништавања бандита. За такве акције потребни су полицајци, јер се на месно становништво, специјално на турско, не може рачунати.

2) Државни и опиггински службеници у повереном ми срезу врше своју дужност веома добро, са осећањем одговорности, и са тактом и пажњом према становништву, изузев секретара-благајника Долнодисанске сеоске општине, који се одао пијанчењу и не врши добро свој посао. Он је, наредбом господина обласног директора из Скопља, бр. 1733 од 15-XI-1943 год., кажњен са 500 лева, а ја сам га више пута опомињао да се поправи и да ћу га у најскорије време, ако опет продужи тако, предложити за отпуштање. Недостатака у службама нема. Незадовољ-

⁴ Сеоски кмет с. Вешје ликвидираи је као шпијун окупатора.

⁵ Односи се на борбу између батаљона „Страшо Пинџур“ и бугарске војске, код с. Бохула (види док. бр. 89).

ства битног карактера међу становништвом нема, осим појединачних случајева који су изазвани недоста/гком извесних основних производа за живот, као: прехранбених производа, масти, сапуна и мануфактурне робе, одела и доњег веша, као и опанка. Ето због чега је потребно да се, у границама могућег, повећају контингенти наведених производа за срез. Месне власти уверавају становништво да је због ратног времена немогуће потпуно задовољити потребе у свим производима и да је у интересу нације да се та лишавања подносе без протеста.

3) Није утврђен ниједан случај или сумња за противдржавне иступе и расположења међу службеницима мог среза.

4) Досада нису утврђени случајеви или сумња за користољубље међу службеницима мог среза.

5) Односи међу свима органима власти повереног ми среза веома су добри. Међу свима чиновницима, општинским и државним свих ресора, постоји примерно разумевање, интимна атмосфера и координација у службама. То изазива велико поштовање и задовољство код становништва. Никакви раздори и расправе не постоје међу службеним лицима.

6) Сва службена питања општег карактера, као и друштвене и друге појаве, решавају се најцелисходније, уз међусобну сагласност свих нас, на повременим састанцима.

7) Неопходно је да се што брже упути више полицајаца ради појачања полициске страже која је сасвим малобројна.

Б) ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКО СТАЊЕ СРЕЗА

1) Неготински срез је насељен искључиво бугарским становништвом и једним малим делом Бугаро-мухамеданцима. Становништво је здравог националног духа. На политичке и војне догађаје гледа са извесним поверењем у коначну победу наше стране.

Одиста, у току прошлог месеца, када су се илегални бандити несметано кретали по селима мог среза, како сам то изнео у тачци 1, под А овог извештаја, дух становништва се донекле поколебао, осетило се остављено на вољу и милост и немилост бандита, уплашило се од њих и донекле је изгубило веру у снагу и моћ власти. Ми, као што сам изнео у тачци 1 под А, нисмо имали могућности и потребну оружану снагу да се одмах обрачунамо са разбојницима, да улијемо поверење становништву и да га заштитимо. Долазиле су ми групе сељака и тражиле заштиту. Ја сам их храбрио и уверавао их да су предузете мере и да ћемо се обрачунати са разбојницима. И заиста, када је стигла прва војна јединица за гоњење илегалца, већ се њеном појавом и њеним присуством у селима подигао дух код ста-

новништва, оно се охрабрило и спремно је да помаже властима у уништавању разбојника. Новости о кретању војних и политичких догађаја становништво повереног ми среза црпе из новина. Стране радио-станице не слушају се, тако да страна радио-пропаганда нема никаквог утицаја међу становнишвом. Чланови бивших политичких партија не показују никакву активност. Организација и покрета ратника, легионара и др. нема. Поступци власти не критикују се и примају се и извршавају са гордошћу и задовољством.

2) Становништво је чврстог националног духа® и не подаје се комунистичкој и другој противдржавној пропаганди.

3) У срезу нема насељених места у којима би постојала озбиљнија опасност од комунистичких и других противдржавних појава од стране самог становништва; али као утрожена, због напада илегалца, извршеног терора, пропаганде и насилног одвођења сељака од стране илегалца, јесу села: Копришница, Горна Драчевица, Вешје, Бесвица, Горни Дисан и Дрен.

Осим 16 омлздинаца који су из Неготина побегли у току месеца маја ов. г., илегалци су 12-Х1 ов. г. насилно одвели са собом сеоског кмета из с. Вешје, Ивана Ефремова, кога су, према подацима, убили, и још двојицу сељака. Одведен је исто тако и Један сељак из с. Бесвице. Истовремено, добровољно су се присајединили илегалцима: Христо Нацев Ризов из с. Копришнице и Алириза Асанов из с. Бесвице.

5) Школска и ваншколска омладина има добро држање. Учитељи су на висини својих положаја и заиста раде на васпитању и образовању школске омладине. Ван школе, омладина је окупљена и организована у спортска и патриотска удружења, на чијем челу стоје добри и испробани патриоти, који стално усмеравају омладину у националном духу.

6) Професионална, родољубива и хумана друштва и организације показују задовољавајућу националну и патриотску активност. Одјек те делатности међу становнишвом је веома добар.

7) Националне празнике и двечаности становништво посећује и празнује масовно и спонтано, с радошћу и задовољством. 28-Х1 ов. г. у овдашњој цркви одржан је тромесечни помен блаженопочившем цару ујединитељу Борису III. Црква је била препуна људи и жена. После тога је у сали школе одржано комеморативно јутро са одабраним програмом за овај случај.

• Колико је иарод овог краја, па и осталог дела Македоније, био привржен бугарској окупаторској власти, говоре свакодневне репресије које су вршене у овом крају од стране окупатора. Да би спречио повезивање народа са снагама НОВ и ПО Македоније, окупатор је расељавао читава села.

Јутро је било масовно посећено од становништва и свих службених лица.

8) Незадовољства међу становништвом нема, осим појединачних случајева који су проузроковани недостатком неких производа.

9) Поступке власти, наредбе и заповести становништво прима и извршује без негодовања, са задовољством.

10) Месне власти говоре и убеђују становништво да сви треба да будемо уједињени и на фронту државе, како би преживели ова тешка времена ради сутрашње велике и срећне Бутарске.

'н '7 пп." {

В) ПРИВРЕДНИ, ПРОСВЕТНИ, ГРАЂЕВИНСКИ И ДРУГИ ПРОБЛЕМИ

1. Срез је насељен искључиво земљорадничким становништвом. Производе се све врсте жита, а најбоље успевају интензивне индустријске културе као: мак, сусам, наут, памук и винова лоза. Срез је веома слабо насељен и због тога има празних по**Ершина** добре и плодне земље, која остаје необрађена и пушта.

2. Због незапамћене суше, ове године летина је подбацила, те се осећа велика потреба за зрнастом и другом сточном храном ради исхране како крупне, тако и ситне стоке.

У срезу, на зимској паши, има преко 33.000 оваца крупних одгајивача из Галичника и Крушевског среза. За исхрану ових оваца апсолутно је нужно да се већ сада додели потребна количина зрнасте хране, јер су у противном случају овце — то национално богатство — осуђене на сигурну смрт. Специјалним извештајем господину обласном директору у Скопљу и начелнику Обласне пољопривредне сл[^]жбе саопштио сам да је неопходно да се благовремено учини све што је потребно да би се осигурала храна за исхрану оваца.

3. У погледу исхране срез не стоји много лоше. Скоро сви су произвођачи жита. У погледу мануфактурне робе, сапуна и масноће потребно је да се повећају контингенти који се дају срезу.

4. У границама могућности и с обзиром на расположиви грађевински материјал, изградња и друга делатност одвија се на задовољство.

5. Месне власти предузеле су потребне мере да би се службе вршиле редовно. Засада нису потребне никакве нарочите мере у том смислу од стране централне власти.

СРЕСКИ УПРАВИТЕЉ:
(Д. Панов)

ИЗВЕШТАЈ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД &
ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. КОМАНДИ 17 БУГАРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О
ПАРТИЗАНСКИМ АКЦИЈАМА НА ТЕРИТОРИЈИ СРЕЗА¹

Лично — воверљиво

Бр. 112
8-ХИ-1943 г.

Господину начелнику пггаба 17 пешадиске
штипске дивизије

Ш т и п

На бр. П. 147 од 2-ХП-1943 г.

Сагласно Вашем писму под горњим бр. достављам Вам, господине потпуковниче, следеће обавенггење:

Ноћу између 9 и 10-Х1-1943 год., око 24 часа, једна већа група илегалаца, од око 200 људи, добро наоружана пушкама, лаким митраљезима, револверима и бомбама, ушла је у с. Копришницу, мој. срез, попго је претходно блокирала село, тако да ниједан сељак није могао да изиђе из села. Ујутру 10 ов. м. илегалци су истакли црвену заставу са петокраком звездом, сахупили су сељаке и говорили им, а најзад су се веселили и играли народна кола. Цео тај дан, 10-Х1, они су провели у с. Копришници, и у току ноћи напустили су село. Група илегалаца дошла је у с. Копришницу вероватно из села Радње, Кавадарски срез, где је била 8-Х1 ов. г. Међу илегалцима била су и четворица из Народозаштитног одреда „ЦАР КАЛОЈАН" војводе Атанаса Калчева, које су они узели и повели собом из с. Радње. Претпоставља се, на основу података које сам примио од председника опшггине с. Демир Капије, да су се илегалци, када су напустили с. Копришницу, повукли ка с. Радњи, Кавадарски срез².

Иста група илегалаца од око 200 људи ушла је у току ноћи између 10 и 11 ов. м., око 1 час, у с. Горна Драчевица, Неготински срез. Одмах су ухватили сеоског кмета и учитеља и прочитали су им наредбу да у року од десет дана напусте службу. 11-Х1 сакупили су сељаке наред села, изабрали су пет-шест омладинаца и три девојке и хтели су их повести собом, али су се, на молбу њихових мајки и очева, сагласили да их оставе,

¹ Фотокопија документа, на бугарском језику, валази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

² Ову акцију, као и ниже наведене, извео је батаљон „Страшо Пинџур".

№ 10/11 от 2.11.1948 г.
17. Делото на село Дивичко

№ 10/11 от 2.11.1948 г.

Съгласно намото № 11 на изготвян Т. съв. документа Вн. Господана Поповският е изготвил следното съобщение:

На 9.11.48 г. около 21 часа, едно по-голямо село негоспани около 200 души мобилизираше пушки, пистолети, пистолети и бомби, лъкове и др. Когато околните села, които са обикновено обочени и селото, това село не е могло да бъде обочено. Вече вие от селото, бутаната 10 т.м. покаталите кетили са четена вече с петоклупна звезда, събрали селските, работили и не-поше веселили се с апарата ходи. Този ден 10 XI колан делят в селото и с. Копитница и не е имало, следя деня 10 XI са напуснали село Копитница. Пуната негоспани са дошли в с. Копитница от с. Дивичко-Навадетско, където са били на 3 XI т.г. Между негоспани били и негоспани от Негодновития отряд ЦА в КЛОУБ на добродата Атанасъ Калчевъ, които са везли в закарани съ тях от с. Дивичко. Предполага се, по сведенията които получихъ от кмета на с. Дивичко, че негоспани когато са напуснали с. Копитница са се отегтели в с. Дивичко-Навадетско.

Следата група негоспани, на брой около 200 души прекоз ниде на 10/11 т.м. около 1 часа влезли в с. Готна Дръчезица, Негодновска околия. Веднага взимат кметския намъстникъ и учителя и издаватъ имъ и четиръ наредба, въ десетодневен срокъ да напуснатъ службата. На 11 XI събрали селските на сръб селото, отбали 5-6 момчета и 3 момчета и искали да ги вакатятъ съ себе си, обаче на голъма молба на майките и бащите имъ, съгласили се да ги оставятъ като имъ казали, че сега ги оставятъ да се помислятъ и доброволно да тръгнатъ съ тяхъ когато дойдатъ дрътътъ пътъ иначе, дръ да ги мобилизиратъ, тъй както дръжавата мобилизира войници въ агимата. Везли пушката на кметския намъстникъ на седмици да имъ се приготви: обръ, а следъ това, забали на сръб селото че веноето знаме съ петоклупна звезда, пълни и веселили се. Везложени били съ пушки, бомби, леки катъчници и пистолети. Пушките били различни: сръбски, български и германски. Имало около 40 души които били облечени въ български войнички униформи, 5-6 души въ германски и няколко въ италиански униформи. Имали са наредба Е. 6 и на кметския намъстникъ на село Дръчезица, Дано Дръчезица, да напусне службата. Следя деня 11 XI къмъ 8 часа събали се всички негоспани на сръб селото, подготвили са на тоти тога, казали на селяните да се прибератъ въ къщите си и са легнали и къмъ 9 часа вечерта напуснали селото. По проценка на кметския намъстникъ и учителя, предполага се, че са заминали въ посока къмъ с. Страншево и с. Дивичко-Навадетско. Презъ цялтъ деня село Готна Дръчезица било обочено отъ газбоничите, като не напуснали никой да излезе отъ селото а така следъ и добитици презъ цялтъ деня е били въ селото и не са го пуснали на паша.

На 12 XI т.г. още рано въ зотъ, следата група негоспани са отшли въ с. Везице, повъчената ми околия, обочили селото, хванали кметския намъстникъ Иванъ Кръмовъ и нахлули въ училището, където са опочали и унищожили архивотъ на кметския намъстникъ и една по-голяма част отъ училищната архива, като са унищожили всички портрети на Българското семейство и забурята въ училището изгрявали съ котка и изпотурили тоти портрети. Въ село Везице останали презъ цялтъ деня 12 XI като са имъ, имали и веселили се и дръжели голъта педя населението илюсно следя дръчезица, вали четвеноето знаме на сръб училищната дръчезица. Между негоспани е имало и тучи и 1 или 2 отъ сръб дръчезица. Негоспани са на деня и 6 часа следъ обръ са напуснали с. Везице като са отшли на себе си.

рекавши им да их сада остављају да се размисле и да добровољно пођу са шима када буду поново дошли, јер ће их иначе мобилисати, исто онако као што држава мобилише војнике за армију. Узели су пушку сеоског кмета и наредили су да им се припреми ручак, а после тога су наред села заболи црвену заставу са петокраком звездом и певали су и веселили су се. Били су наоружани пушкама, бомбама, лаким митраљезима и револверима. Пушке су биле различите: српске, бугарске и грчке. 40 људи је било обучено у бугарске војне униформе, 5—6 у немачке и неколико у италијанске униформе. Издали су наредбу бр. 6 за сеоског кмета села Дрен, Дана Делева, да напусти службу. Истог дана, 11-Х1, око 8 часова, сви илегалци су се окупили наред села, постројили су се у три чете, рекли су сељацима да пођу својим кућама и легну, и око 9 часова увече напустили су село. Према оцени сеоског кмета и учитеља, претпоставља се да су пошли у правцу села Стрмашева и Радње, Кавадарски срез. Разбојници су блокирали село Горна Драчевица у току читавог дана, не пуштајући никога да изиђе из села, а такође и стока није била пуштена на пашу у току читавог дана.

12-Х1 ов. г. рано у зору иста група илегалаца отишла је у село Вешје, поверени ми срез, блокирали село, ухватила сеоског кмета Ивана Ефремова и навалила на школу, где је спалила и уништила архиву сеоског кмета и већи део школске архиве, уништила све слике царске породице и школску азбуку, погазила ногама и полупала клупе. У селу Вешје илегалци су остали у току читавог 12-Х1., где су јели, певали, веселили се и држали говоре пред становништвом до касно увече. Забили су црвену заставу наред школског дворишта. Међу илегалцима било је и Турака и један или двојица из старих крајева. Илегалци су истог дана око 6 часова после подне напустили с. Вешје, одводећи собом сеоског кмета Ивана Ефремова, бившег четника и револуционара из времена ропства, и сељаке из истог села: Герасима Јанева Димитрова, националисту Бугарина, Учина Асанова Нечипова, старог 18 година, и једног омладинца из с. Горнег Дисана, који је носио жито у воденицу. Према још непровереним подацима, сеоског кмет^з с. Вешје, Ивана Ефремова, илегалци су убили после борбе која је настала између војске и илегалаца у селу Бохули. После борбе у с. Бохули група илегалаца је поново дошла у с. Горна Драчевица, и онда је рекла учитељу да је сеооки кмет Иван Ефремов добио оно што је заслужио, тј. да су га убили. Међу илегалцима нису били политички комесар Христо Бајалцалиев и једна девојка. Када је учитељ запитао где је Бајалцалиев, неки од илегалаца рекли су да је Бајалцалиев сломио ногу и да је са једном од девојака остављен негде на лечењу. Претпоставља се да је Бајалцалиев убијен или рањен

у брби у с. Бохули и да је негде одведен. Истог дана, у с. Вешјс вратили су се на домаће отсуство и дза војника³, Ефремов Наст.1в и Петар Иванов Ризов, који су на вежби у Струмичком пуку. Илегалци су их зауставили пред селом и позвали их да пођу са њима. Када су војници одбили, одвели су их у школу, где је био командант илегалца, Диме Н. Панев-Туриманца, из Кавадараца. Ту су им свукли одела-униформе и пустили их да тако оду кући, пошто су им дали потврду на одузета одела. Село су напустили око 6 часова по подне. Потврду коју су дали војници послао сам писмом команданту 48 пешадиског дојранског пука у Струмици.

Истог дана, 12-Х1 ов. г., око 9.30 часова увече, група илегалца отишла је у с. Бесвица, поверени ми срез, опколила село и отишла право у седиште сеоског кмета, где је спавао кмет Методија Пиштолов. У соби сеоског кмета узели су 4 пушке, а затим још 3 пушке ноћне сеоске патроле, сакупили су сву архиву сеоског кмета и спалили је у дворишту. Водећи собом сеоског кмета отишли су наред села, сакутили сељаке и забили црвену заставу са петокраком звездом. Становништву су држали говоре позивајући га да добровољно пође са њима. Један од сељака, Алириза Асанов, пошао је са њима. Када су видели да нема више никог ко би хтео да пође с њима, рекли су Да ће, када буду дошли други пут, мобилисати онолико колико им је потребно. Тражили су хлеба и сељаци су им донели по мало.

На тргу села говорили су: политички комесар Бајалцалиев из Ђевђелије, затим је говорио Најден Петров Христов из Неготина, а после њега Алија⁴ из с. Прждево, Неготински срез, кога су као радника повели при нападу на рудник Дудицу. Бајалцалиев и остали говорили су сељацима у овом смислу: држава узима од сељака све и даје Немцима; да они то неће трпети, да су на почетку били слаби али да су сада снажни и моћни, да су против Енглеске и Америке, које би хтеле да сишу зној радника⁵, и да су са Стаљином.

Око 2 часа после поноћи, 13-Х1 ов. г., илегалци су се постројили на сеоском тргу и у строју се упутили из села у правцу с. Барова, Кавадарски срез. При поласку из с. Бесвица повели су собом Сулејмана Исмаилова Најпарова, који је сарађивао са властима, а добровољно са њима је пошао Алириза Асанов. Сеоском кмету Методији Пиштолову и учитељу, који онда није био у селу, прочитане су и предате наредбе да у року од десет дана напусте службу и село.

У групи илегалца били су из Неготина: Лазар Донов Мојсов, Петар Христов Поп Михаилов, обојица студенти, који су

На овим местима оригинал је оштећен.

У оргнгалу стоји: смучт.п> потг>та на работника.

на крају месеца маја ов. г. пр&шли у илегалност из Софије, где су се налазили на студијама, Тодор Тасев Гечев, Тодор Петров и Најдо Димитров Христов, земљорадници из Неготина. Међу илегалцима био је и Диме Н. Панев-Туриманца. Овај Диме Н. Панег-Туриманца родом је из Кавадараца. У време Срба он је био активни артилериски поручник. а после ослобођења — председник општине у с. Бразда, Скопски срез, одакле је пре годину дана отпуштен због тога што је као председник општине празновао СЈАВУ. После тога био је на служби код Немаца, на станици Скопље. Сада је у илегалној групу и потписује се као КОМАНДАНТ БАТАЉО.НА „СТРАШО ПИНЦУР“. Били су и синови Гоше Мицајкова, син Спира Шивача и 4 омладинца, сви из Кавадараца. Такође је био и Бајалцалиев из Ђевђелије, који је њихов политички комесар, као и још тројица из с. Богданци, "Ђевђелиски срез.

Међу илегалцима било је и оних 80 радника из рудника ДУДИЦА, који су одведени при нападу на овај рудник, и 4 четника контра-чете Атанаса Калчева, које су илегалци одвели при нападу на с. Радњу, Кавадарски срез, 8-Х1-1943 год.

По свему изгледа да је група илегалаца, која се од 7-Х1 ов. г. креће по наведеним селима повереног ми среза и у с. Радња, Кавадарски срез, формирана од група илегалаца из Кавадарског, Неготинског и Ђевђелиског среза, од радника који су одведени из рудника Дудица и од сељака који су одведени при нападу на поједина села.

Попгго су обишли наведена села погереног ми среза, илегалци су 18-Х1-1943 год. напали на с. Бегниште, Кавадарски срез; спалили оппггинску архиву и опљачкгши општинску касу. После тога, илегална група је ишчезла, није се јавила више ни у једном селу мота среза, те се претпоставља да је прешла на грчку територију.

Обавештавајући ВгС о предњем, молим, Господине потпуковнице, да наредите да се једно војно о^ељење од 50—60 људи упути на стално квартировање у Неготин, да бисмо могли, у случају да поново дођу илегалци у мој срез, да уништимо те разбојнике, ослободимо Неготински и Кавадарски срез од тог зла и повратимо код становништва веру у снагу и моћ војске.

Срески управитељ:
(Дим. Паноз)

ИЗВЕШТАЈ ЋЕВЋЕЛИСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 26
ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПО-
СЛОВА О НАПАДУ ПАРТИЗАНА НА ГРАНИЧНУ КАРАУЛУ
С. КОНСКО¹

Веома хитно
Лично, поверљиво
Бр. 622
26. XII. 1943 год.

Министарству унутрашњих послова
и народног здравља
(Политичка управа)

Со ф и ј а

К о п и ј а :

Г. обласном директору — Скопје

Извештавам Вас, Господине министре, да су ноћас око 3 часа комите по други пут нападе 1/15 граничну караулу². У нападу су узели учешћа поручник, који је предао караулу за време првог напада, подофицир и војници који су одведени приликом првог напада. У току напада подофицир је убијен. Има убијених партизана, али су они одвучени³. На нашој страни убијено је 8 војника, од којих 2 подофицира, тешко су рањена 3, од којих 1 подофицир, и лако рањено 7. Караулу нису заузели. Партизани су били разбијени. Вођена је велика и жестока борба. По наређењу г. команданта пука војска ће спалити читаво село⁴.

Извештавам Вас, да се спаљивањем села неће зауставити напади партизана. Становништво се налази у ужасу. С једне стране, партизани га малтретирају, а с друге стране, оно не зна шта да чини. Неопходно је да се предузму брзе мере да би се уништили партизани, а не мирно становништво. Партизани налазе прибежиште у Грчкој.

Они долазе, изврше напад и исте вечери враћају се у Грчку. Неопходно је да се одмах са једним или два пука пређе грчка граница и да се униште партизани. Њих нема више од

¹ Фотокопија документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

² Овај напад извршила су два батаљона Друге македонске бригаде и бугарски партизански батаљон „Христо Ботев“, састављен од бугарских војника који су се средином децембра 1943 год. на челу са командиром Д. Петровим, прикључили јединицама НОВ и ПО Македоније.

³ У борби су погинула 4 партизана-

⁴ После овог напада, у знак репресалија, спаљено је с. Конско.

600—700 људи, и налазе се по грчким селима поред границе. Ако се то не учини сада, у току зиме, њихов ће се број у току пролећа много повећати, јер ће становништво из планинских села, које је малтретирано, и оно из градова побећи и прикључити се партизанима, и почеће да врше веће нападе. Организоваће бојних група од становништва, које би се бориле са партизанима у зони иза границе, немогуће је. Неопходне су пушке да би се наоружало становништво. Са по две пушке, које су дате сваком селу, немогуће је организовати бојну групу, док партизани нападају села са по 150—300 људи. Једна група од 20—30 људи са 2 пушке берданке не може да се бори са 150—200 партизана који наладају изненада.

Из саслушања једног ухваћеног партизана утврђено је, да је поручник из с. Конског водио преговоре са Бајалцалијевим о предаји карауле. То је било потврђено и његовим учешћем у последњем наладу на 1/15 граничну караулу. У с. Конско они су заробили 58 војника, 5 коња, узели су 2 тешка митраљеза, пушке, муницију, бомбе, војничка одела, резерву намирница, после чега су запалили караулу. Тако партизани сада имају преко 100 наших војника, одела, полициска* одела, одела шумара, што им олакшава нападе. Тако одевени, они могу да нападну и град Ђевђелију или неки други град. Моја управа располаже са 64 полицајца, од којих су на лицу места 63 полицајца, који су распоређени у 2 сеоске станице и у граду. За обезбеђење града има око 20 полицајаца, што је крајње недовољно. Ето због чега молим да наредите да се предузму брзе мере ради уништења партизана на грчкој територији од стране војске или полициских одреда⁵.

Полицију у срезу треба повећати са 50 људи, како би успоставили још једну станицу у Негорској општини.

СРЕСКИ УПРАВИТЕЉ: А. Велев

* Почетком јануара 1944 год. Бугари и Немци предузимају заједничку офанзиву против партизана на сектору Кајмакчалан—Пајак. Офанзива није успела. Окупатори су имали преко 250 мртвих. За одмазду, Бугари су стрелили у с. Ноти 46 сељака.

ИЗВЕШТАЈ НЕГОТИНСКОГ СРЕСКОГ УПРАВИТЕЉА ОД 30
ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. СКОПСКОМ ОБЛАСНОМ ДИРЕКТОРУ
О АКТИВНОСТИ ПАРТИЗАНСКИХ СНАГА НА ТЕРИТОРИЈИ
СРЕЗА¹

Бр. 116
30 XII 1943 г.

Господину обласном директору
Скопље
Команданту 17 пешадиске дивизије
Штип
Команданту 56 пешадиског пука — Велес

Извештавам Вас да је 27-XII о. г., око 11 часова и 45 минута, група илегалаца од око 200 људи напала с. Прждево, у мом срезу, које се налази на око 12 км од Неготина². Они су стигли у село око 11.45 часова из правца с. Бесвице и блокирали село. Један део упутио се школи, где је смештена немачка противавионска осматрачница са 8 људи, од којих је међутим у том моменту један био у Ђевђелији. Они су блокирали посолу. Међутим, стражар, који је стајао на улазним вратима школе, приметио их је и отворио ватру из шмајсера, с којим је био на стражи. Међутим, изгледа да је код себе имао само један шаржер, па је ушао у просторију за спавање да би узео муницију и пробудио своје другове. Али илегалци су отворили паљбу на њега и одмах су навалили за њим, ушли у просторију, где су га убили. Остали немачки војници, који су спавали, нису имали могућности да узму своје оружје, те су разоружани, везани, изведени у двориште школе и стрељани.

Друга група илеталаца отишла је у општину, где је разоружала стражара који је био пред њом. Пошто је општина била закључана, они су развалили врата и ушли унутра. Ушли су у канцеларију секретара-благајника, кога су тражили, али га нису могли наћи у селу. Покушали су да отворе касу, али, пошто то нису могли, преврнули су је на под и изишли. Затим су отишли у другу собу, где је било 16 манлихер-пушака, које је Обласна дирекција раздала општинама. Од њих су узели пет и још две француске пушке, које су се тамо налазиле, и једну

¹ Фотокопија документа, на бугарском језику, налази се у архиви Историјског одељења ЦК КПМ.

² Напад на с. Прждево, као и на ниже¹ наведена села, извршио је батаљон „Страшо Пинџур“, који је дејствовао на том терену.

на едно село Петя. Децата, които още не се занимават с отглеждането,
по случай коледните посещения. Става на сядя му е била зехтинка и
не са могли да отишатъ да забавятъ че има човекъ въ нея. По съвета
отъ сядя, напознатитъ пчели пръмото време много са били, по съвета
са се подмавали-10 въ 30. Питан се колко е часа и п. по съвета
лича, че тѣ са били за да могатъ да се отеглятъ балкони и да
да им се прочете дая за сядя. Въ 1 часа даватъ слитанъ отъ
ча СВО, събавятъ се, постоаватъ се, а знаменатъ по посока къмъ
с. Бисаца. Въ 4 часа са стигали между с. Бисаца и Демъ. Истия и
въ 6 часа отиватъ на с. Голя Дъчонка, тамъ останатъ до 9 часа слитанъ
посто и дусилиа бехото на неизвестна посока. Следъ уведомяването на
владяга ала тѣхъ 15 екстремитела дръзна въ с. Демъ. Които, които
напознати една конна заедо, а също и дръжнато-се, а са измъчани въ
г. Кавадъши, събавятъ гъндала и пощадя и пакъ тѣхъ видю са Олонъ
Вонка Пожарова Ивандина гомъ Роботъ на с. Първа. Отъ тамъ
вобавата чиста сядява се отъ дна пчелина вода и дна пчелина
студя знаменатъ по гъндалата или сядъ с. Бисаца. Постоавява
и с. Гадя и пакъ дръжа чиста отъ а. Бисаца, Мокша, Ивандина и
да се събавятъ дая гъндала с. Бисаца

На сядята още и по сядята въ нея, и по 1 часъ, дръжа
Гуля около 80-90 дръжа кавадъши, дръжа с. Демъ, дръжа на сядя
къмъ сядята, отиватъ и дръжнато уцалител, дръжа сядъ дръжа
владяга и дръжнато сядя Гъндала дръжа сядъ сядя гъндала
га забавлява, отиватъ сядъ по сядъ, отиватъ сядъ гъндала дръжа
на въчю се събавлява, дръжнато сядява и сядъ по сядя
Гуля около 1 часъ, обичатъ конна дръжа гъндала, а сядъ
Гуляшотъ обичаватъ напознатитъ, дръжа сядъ сядъ сядява
разнати се забавлява по сядята, дръжа сядъ сядъ сядява
постоавятъ и знаменатъ по посока на с. Демъ. Тамъ дръжа конна
сядята, пчелатъ дръжа отъ гъндала, сядята сядява или на сядята или
познати го, заедо на сядъ сядява и по сядява сядява
мноостъта, сядя или сядява, се е сядъ водилъ сядя на му и гъндала
да му, да пчелути пчелъ сядъ сядъ сядява на сядъ, чия го о
тѣхъ, къде да конъ го занесе, обичатъ му познати, да го дръжнато
дръжнато мечетъ да го занесе и са сядява. На мѣсто са мѣт
се се събавятъ отъ другата дръжа конна или сядява и са мѣт
въ неизвестна посока. Да дръжа сядява сядява сядъ сядъ, пакъ
на с. Демъ на са дръжа да го занесе.

Пръ дръжнато сядъ отъ Гъндала тогъ гъндала дръжа
Гуля Дъчонка, дръжнато Сядява Ивандина Ивандина, пощадя
отделенъ отъ сядята и гъндалата сядъ на сядява на
г. Дусица да се дръжа въ дръжнато и на дръжнато сядъ
сядята или чиява на Гъндала. Дръжнато дръжнато сядява
и са дръжнато и дръжнато дръжа.

од стражара, тојест укупно 8 пушака. На средини ове собе био је сандук са мецима за ове пушке, али га нису узели. Напустили су општину, не причинивши никакву другу штету.

Друга група отишла је у кућу сеоског кмета Методија Трајкова, који је, чувши пуцњаву код школе, успео да побегне заједно са претседником општине Вангелом Ат. Лашковим, који је спавао у његовој кући, и око 4 часа стигао је у Неготин, где ме је обавестио о нападу на село.

Из немачке стражаре узели су 9 српских карабина, један шмајсер, 30 ћебади, сав веш који се налазио у куферима немачких војника, шињеле, капе, зимске блузе, док су чакшире, пошто су биле на њима, оставили. Радио-станица, противавионски митраљез, бомбе и друга бојна опрема били су закључани у другој соби, па нису успели да их нађу и узму. У школи је спавао и учитељ из истог села, Петар Децев, који још није био пошао на отсуство поводом божићних ферија. Његова соба била је закључана, те нису могли да открију да се у њој налази човек. Према његовим исказима, илегалци су се за све време много журили, стално понављајући — БРЖЕ, распитивали се колико је часова и слично. По свему изгледа да су се журили, да би могли да се повуку у планину пре него им буде пресечен пут за тамо. Око 1 час дали су пиштаљком сигнал за ЗБОР, сакупили су се, постројили и пошли у правцу с. Бесвице.

Око 4 часа прошли су између села Бесвице и Демир Капије и у 5 часова отишли у с. Горна Драчевица, где су остали до 9 часова, после чега су напустили село у непозна/гом правцу.

Пошто сам био обавештен, одмах сам алармирао 15 батаљон, који обезбеђује с. Демир Капију, и он је упутио један коњички вод, а такође и батаљон који се налази у Кавадарцима. Окупио сам грађане и полицајце и заједно са среским полициским начелником г-ном Бабамовим упутио сам их у с. Прждево. Одатле је један део војске, у саставу два пешадиска вода и једне митраљеске групе, пошао у гоњење ка селима Бесвица, Горна Драчевица и Радња, а други део — у правцу села Мрежичко, Конопиште и Чемерско, да би се обе групе састале у с. Радњи.

Истог датума и у исто време, око 11.30 часова, друга група, од око 60—70 илегалаца, напала је на с. Клисуру, у мом срезу, блокирала село, затим отишла и блокирала школу, где се такође налази немачка противавионска осматрачница. Међутим, стражар их је на време приметио, па је отворио ватру на њих, док су се остали немачки војници на време пробудили, узели оружје и почели борбу која је трајала око један час. Међутим, илегалци нису успели да уђу унутра, јер су их Немци одбацили. Борба је престала, а илегалци су се растурили по селу, и пошто су сакупили хлеба, постројили су се и пошли у правцу с. Дрена. Али.

у село нису ушли, него су упутили двојицу сеоском кмету да га запитају зашто није поднео оставку и напустио дужност. Он им је рекао да је поднео оставку, али му није примљена. Они су му рекли да припреми хлеба или 300 кг брашна за њих. Он их је запитао где да им га однесе, али су му они одговорили да ће доћи идуће вечери да га узму, и отишли су. По свему изгледа да су се састали са другом групом негде у планини и пошли у непознатом правцу. До данас нису дошли да узму тражено брашно од сеоског кмета с. Дрен.

При доласку илегалаца са грчке територије у рејон с. Горна Драчевица, Сулејман Исмаилов Најпаров, кога су они одвукли приликом напада на с. Бесвицу 12-Х1-1943 год., успео је да се сакрије у шумарку и да се другог дана преда. Овога сам упутио господину обласном полициском начелнику у Скопље на испитивање и надлежност.

Горње Вам достављам на знање и надлежност.

СРЕСКИ УПРАВИТЕЉ
(Дим. Панов)

БР. 119

ИЗВОД ИЗ ГОДИШЊЕГ ИЗВЕШТАЈА СКОПСКЕ ОБЛАСНЕ ДИРЕКЦИЈЕ ОД ДЕЦЕМБРА 1943 ГОД. МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ФАШИСТИЧКЕ БУГАРСКЕ О АКТИВНОСТИ ПАРТИЗАНСКИХ СНАГА НА ТЕРИТОРИЈИ ОБЛАСТИ У ПЕРИОДУ ЈАНУАР—ДЕЦЕМБАР 1943 ГОДИНЕ¹

НАПАДИ СА ПРЕДУЗЕТИМ АКЦИЈАМА

15. I. 1943 год., око 22.30 часова, група четника², састављена, од 100 људи, међу којима су биле и две жене, напала је рудник

¹ Фотокопнја оргинала, на бугарском језику, налази се у архиви Историског одељења ЦК КПМ.

Бугарска окупациона територија (Вардарска Македонија и један део Србије) била је подељена на две административне области, са седиштима у Скопљу и Битољу, а у лето 1943 год. формирана је и трећа област, са седиштем у Врзњу.

² Напад на рудник — каменолом „Момин Камен“ извршио је Црнотравски партизански одред. Од фебруара 1943 год. одред је дејствовао под именом „Други јужноморавски партизански одред“. У другој половини 1943 год. имао је три батаљона у свом саставу. Људство овог одреда постало је језгро за формирање Друте јужноморавске бригаде, а касније. и Двадесет друге српске дивизије.

„Момин Камен“, успевајући да зароби нашу војну стражу, састављену од 5 људи, и немачко обезбеђење. Два Немца су убијена, а два наша војника, која су била рањена, успела су да побегну. Каменолом је опљачкан а мост на друму разрушен. У предузетом рашчишћавању четника у вези са нападом на рудник ухваћени су њихови јатаци, од којих је при покушају бекства убијено 40 људи, док су, због указаног отпора групама које су вршиле претрес у селима, спаљене укупно 32 куће³. У току напада четници су убили три Немца, а ранили четири наша војника, од којих су двојица издахнула, док су двојица упућена на лечење. Одведен је механичар организације „ТОТ“ ВЈАЈКО СТОЈАНОВИЋ, родом из Ниша.

28. Ш. 1943 год. старији стражар МЛАДЕН СЕРГИЈЕВ ТЕНЕВ, из Севлиевског средњег полициског начелства, на служби у моторизованој чети Враца, и АНГЕЛ ИВАНОВ МОНЕВ, из Свиштова, мобилисани у полициском бојном одреду „Бенковски“⁴, пошли су око 17 часова из с. Цепа за с. Мртвицу — Општина цепенска — Сурдулички срез, са једном женом, бившом сопстраницом зграде у којој је био смештен полициски вод тога села. Полицајци су остали да преноће код своје бивше газдарице, у једној соби, с једним старцем и синовима газдарице. Око 1 час ноћу на вратима је неко закуцао. Старац је пробудио полицајце, који су се обукли, и пре него што су изишли, споља је отворена палба, од које је у кухињи убијен један газдаричин син, а при изласку је убијен и други. Полицајци су изишли на задња врата и вероватно су наишли на заседу, јер је на 25 корака од куће нађен убијен старији стражар, а на 15 корака млађи стражар. Од убијених полицајаца однет је један шмајсер са шаржерима, два револвера и један карабин, а такође и све што је било од вредности. Група нападача бројала је око 15 људи⁵. Пре-

³ У рацији, која је на том терену спроведена после напада на каменолом „Момин Камен“, похватао је много невиних људи, окривљених да су сарадници партизана, и пострељано. Број стрељаних није тачно утврђен — али прелази бројку дату у извештају. Куће су спаљене у селима Ружић и Дупљане.

⁴ На територији Вардарске Македоније и Србије под бугарском окупацијом, поред редовне војске и полиције постојала су, до лета 1943 год., три полициска одреда у јачини од 70—80 полицајаца, који су специјално обучавани за герилско ратовање — за борбу против партизана. Кад је Скопска област подељена на две области — Скопску и Врањску, формирана су још три таква одреда; тако је свака област имала по три полициска одреда. Приликом поласка у акцију, у те одреде, састављене од одабраних полицајаца, улазило је, скоро редовно, и по неколико агената Државне сигурности. Својим недељима и зверствима нарочито се истицао одред „Бенковски“, на челу са командантом Стефаном Камбуровим

⁵ Напад на полицајце и кућу ових шпијуна извршила је група партизана Црногравског одреда.

позната су двојица од њих, која су из истог села, а побегла су пре извесног времена.

Ноћу између 7 и 8 априла 1943 год., око 20.30 часова, у с. Сливници, заселак Равни Дол, Врањски срез, појавила се група четника, која је отишла у кућу сеоског кмета ТРАЈКА МИЈУШЕВА СПАСОВА, старог 66 година, извела га из куће и на око 200—300 корака убила. Четници су оставили једну белешку на којој је писало: да су ТРАЈКА убили партизани као шпијуна и да ће сваки који омета партизанску борбу бити стрељан; да ће Русија, Енглеска и Америка ускоро победити и да ће свако за своја дела одговорати пред народним судом; и „Смрт фашизму — слобода народу“. На крају белешке пише: „7 априла, Штаб чете II јужноморавског НО партизанског одреда“. Колико је људи било и куда се упутила група четника није познато⁶.

19 маја 1943 године, у току ноћи, једна чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“⁷ од око 45 људи напала је с. Радњу, Кавадарски срез, којом приликом су рањени сеоски кмет и један шумар.

25 јуна 1943 године друга чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“⁸ напала је с. Радњу, Кавадарски срез. Пошто је блокирала село, организовала је митинг на коме је говорио ХРИСТО ИВАНОВ БАЈАЏИЦАЈИЈЕВ. Пошто су сеоски кмет и један сељак дали отпор, трњи је убијен, а други рањен. После тога чета се повукла у околину истог села.

3 јуна 1943 год., око 13 часова, партизански одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“⁹ блокирао је с. Драдњу, Кавадарски срез, ушао у село, где је ухватио два полицајца и три шумара, а такође и чиновника Дреновске олштине. У селу Драдња заседавао је партиски суд¹⁰, састављен од четири човека, који је оба полицајца

• Чишћење шпијуна извршила је Трећа чета Другог јужноморавског партизанског одреда-

⁷Због необавештености, окупатор је партизанске одреде Треће оперативне зоне, који су једновремено формиран, третирао под једним именом („Добри Даскалов“); уствари била су два одреда: „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“ — све до 24 септембра 1943 године, када улазе у састав батаљона „Страшо Пинџур“. Напад је извршио одред „Сава Михајлов“ (формиран 14 маја 1943 год. на планини Кожуф). Том приликом, партизани су одржали митинг и поделили сељацима жито које им је окупатор био одузео и спремио за транспорт (види Зборник том VII, књ. I, док. бр. 86).

⁸То је био партизански одред „Сава Михајлов“.

• Овог пута учествовали су заједно партизански одреди „Сава Михајлов“ и „Добри Даскалов“. После митинга, партизани су поделили сељацима вуну коју им је окупатор одузео. У тој акцији заплењено је 8 пушака, 2 револвера, 4 бомбе и доста муниције.

Односи се на партизански ратни суд, формиран од руководиоца и бораца ради изрицања пресуде над непријатељинз Народноослободилачке борбе.

и једног шумара осудио на смрт. Пресуде су извршене истог дана на крају села.

Ноћу између 11 и 12 јуна 1943 год. комунистичка партизанска чета¹¹ ушла је у с. Глог, Кривоаланачки срез, ухватила сеоског кмета и одвукла га собом. Чета је имала око 10 лаких митраљеза и 4 шмајсера, док су сви четници били наоружани пушкама, а неки и револверима. Чета је била састављена од Срба, Македонаца и Бугара. Они су били обучени у најразличитија одела — немачка војна, српска војна, сељачка, наша полицијска, једни потпуно боси, други у опанцима и неколицина у туристичким ципелама.

Ноћу између 16 и 17 јуна 1943 год. група од око 40—60 илегалца напала је општину с. Свети Илија, Врањски срез, спалила општину, опљачкала општинску касу, ухватила претседника општине и секретара-благајника и одвукла их са собом. Међутим, накнадно их ослободила¹².

21 јуна у 21.30 часова једна група српских четника-партизана од око 200 људи напала је општину с. Герман, Кривоаланачки срез, ухватила општинске службенике, спалила архиву, узела од претседника општине суму од око 7.000 лева. У селу је остала око 3 часа. При одласку одвела је једног сељака, који је путем успео да побегне¹³.

27 јуна 1943 год., око 20.30 часова, српски четници, око 100 људи, са две жене, напали су рудник „Трнава“¹⁴, одакле су опљачкали око 300.000 лв., 2.000 метака, одвели једног рудничког полицајца и убили немачког војника ХАНРИЈА, после чега су се повукли у правцу рудника „Лојане“.

9 јула 1943 год., око 4.30 часова ујутру, једна група партизана¹⁸ од око 30—40 људи блокирала је манастир Прохор Пчињски, полупала стакла на прозорима, разбила врата, ухватила игумана, ђакона и једног свештеника, који је био гост домаћину, напала на просторију полицајаца, који су се у то време спремали за акцију, али су били принуђени да се предаду. Пошто су се

¹¹ Један део Другог јужноморавског партизанског одреда

" Напад на општину села Свети Илија извршила је Друга чета Другог јужноморавског партизанског одреда.

" У с. Герман ушао је Други јужноморавски партизански одред. Одведени сељак, сарадник окупатора, није побегао већ га је одред пустио после датог обећања да ће прекинути сарадњу са окупатором.

¹⁴ Напад на рудник „Трнава“ — који су Немци експлоатисали — извршио је Други јужноморавски партизански одред.

¹⁵ У манастир Прохор Пчињски ушао је Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. Јула 1943 год, после нарастања, Други јужноморавски партизански одред поделио се на три батаљона. Други батаљон овог одреда своја дејства усмерио је у правцу Кумлнова, Кратова и Криве Паланке и све до ослобођења био у контакту са македонским партизанским јединицама на том терену.

полицајци предали, партизани су их извели напоље и везали им руке. Један од полицајаца се салерио. Партизани су дали 15 минута рока служитељу манастира да пронађе полицајца, или ће у противном случају четници отворити ватру из оружја и запалити мадастир. Полицајац, који је у то време био сакривен у манастирском клозету, чуо је све то и предао се. Четници су остали до 21 час, читаво време обилазећи просторије и тражећи оружје и полицајце, говорећи да имају података да у манастиру има око 10 полицајаца. Од полицајаца су узели оружје и спрему, а од манастира опљачкали храну: хлеб, млеко, сир, као и једну аутоматску ловачку пушку. Наоружање партизана састојало се од пушака, шмајсера и лоптастих бомби. На капама су носили петокраке звезде, а већина је имала по један пакетић експлозива. У 21 час, под командом командира, блокада манастира је дигнута. Командир је испитивао игумана и ђакона манастира о карактеру и понашању полицајаца и, упркос томе што су они дали добре податке о њима и молили да их ослободе, командир партизана није их ослободио, него су их одвукли са собом а такође и МИЈЕТИЈА, ђакона манастира, да би им показао пут. На 1 км од манастира у источном правцу, према врху Козјака, читава се група партизана, међу којима су биле и две жене, зауставила. Ту се командант партизана „БРКО“¹⁶ приближио полицајцима и почео да их испитује колико полицајаца има у Бујановцу и Кленикама, колико војника има гранични сектор у Бујановцу, на што му полицајци нису ништа одговорили. После тога их је питао шта би полицајци учинили ако би им они, партизани пали у руке. Питао их је такође шта су радили када су ступили у борбу на Козјаку¹⁷, да ли су мислили да су они, партизани, имали много убијених. На крају им је рекао: „Ми смо комунисти партизани, радимо за Југославију, саботирајући и убијајући бутарску власт, а мирно становништво не дирамо. Дигли смо у ваоух експлозивом железничку пругу код с. Ђуинци, исте ноћи опљачкали смо рудник „Трнаву“ и рудник „Островицу“¹⁸, убили смо једног немачког војника, убили смо једног полицајца, спалили смо општину у с. Корбевцу, Врањски срез, убили смо оплггинског полицајца, спалили смо општину у с. Свети Илија, напали смо манастир да бисмо вам одузели ору-

¹⁶ Живојин Николић, командант Другог батаљона Другог јужноморавског НОП одреда

¹⁷ Борба на Козјаку између Другог јужноморавског партизанског одреда и специјалног полицајског одреда „Бенковски“ одиграла се 8 јуна 1943 год. У овој борби полицајци су, у паничном бекству, напустили положаје, оставивши 15 мртвих и много рањених, док је партизански одред имао само једног рањеног.

¹⁸ Напад на рудник „Трнаву“ извршен је 27 јуна. а на „Островицу“ 6 јула 1943 године.

жје, спалићемо општине у селима Кленике, Жбевац, Ђуинци и Биљача. Ове ноћи дигнућемо у ваздух експлозивом железничку пруту". После пола часа четници су пошли у правцу врха Козјака, одводећи собом и три полицајца, док су ђакона ослободили.

12 августа 1943 год. група илегалаца напала је село Коћура, Сурдулички срез, где су се снабдели храном и заклали једног вола, чије су меср понели собом. Једног сељака, који је одбио да да храну партизанима говорећи да је власт забранила да се било шта даје партизанима, партизани су заклали. После тога партизани су се повукли у правцу с. Глог, Сурдулички срез, успут опљачкавши од овчара око шест јагњади, и сместили су се око села Коћура и Глога, Сурдулички срез. Одатле се једна група повукла у правцу Петрове Горе¹⁹.

14 августа 1943 год., око 23 часа, група партизана напала је с. Огут, Сурдулички срез, ухватила сеоског кмета МИТУ СТАНИСАВОВА ЈАКМОВА, 35-годишњака, опљачкала му све покућство и убила га револвером ван села²⁰.

29 августа 1943 год. група партизана од око 15 људи²¹ ухватила је шумског надзорника Шумске управе НЕЧКА КИЧЕВА ТОДОРОВА и, пошто га је разоружала, одвела га са собом. Партизани су гонили и једну мазгу натоварену са две качице сира од око 70 килограма, једном торбом брашна, куваним јајима и с два велика хлеба. Путем партизани наилазе на полициску заседу, убијају шумског надзорника и почиње кратка борба, после чега партизани успевају да побегну у шуму и да се сакрију, остављајући мазгу заједно с храном. Утврђено је да су сир силом одузели бачији државног добра у Демир Капији. После борбе, у трагању за партизанима, нађени су трагови крви, а такође је нађен и капут партизана КОСТЕ ИВАНОВА ГОНЧЕВА, из с. Богданци, Ђевђелиски срез.

Ноћу између 1 и 2 септембра 1943 год., око 24 часа, група партизана од око 30 људи²², која је ишла из правца Старог Нагоричана, Кумановски срез, ушла је у с. Младо Нагоричане, Кумановски срез, напала је спољно обезбеђење општине, које се састојало од 3 ненаоружане патролне двојке, разбила спољна

¹⁹ У поменуто село ушла је група партизана Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда. Сељак је убијен као отворени и познати шпијун окупатора, а не зато што је одбио да дЗ храну — како је у извештају наведено.

²⁰ Ликвидирање тог окупаторског доушника извршила је група партизана Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда. Као сеоски кмет, овај шпијун је убио једног сељака који је побегао из бугарске фашистичке војске и није хтео да се у њу врати.

²¹ Односи се на групу партизана партизанских одреда „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“ - Борба је вођена на планини Кожуф, код места Орлик.

²² Група бораца Кумановског партизанског одреда. око 18 људи

општинска врата и у ходнику ухватила једног од служитеља који је спавао у општини. После тога почели су да разбијају врата канцеларије председника општине, одакле је са оружјем пружио отпор чувар поља ЈОРДАН ГЕОРГИЈЕВ МИЛЕНКОВ. Он је ухваћен, изведен напоље и убијен од партизана. После тога партизани су опљачкали општину, запалили је и повукли се у правцу с. Старо Нагоричане. На месту догађаја нађен је један качкет са црвеном петокраком звездом, а путем у правцу њиховог повлачења ка с. Старо Нагоричане откривени су трагови крви и нађена је једна војничка чизма.

Ноћу између 10 и 11 септембра, око 22.00 часа, група партизана од 150 људи²³ напала је село Челопек, окупила сељаке на једно место, где су им говорили да су они њихови ослободиоци, да не извршавају наредбе власти, позивали их да им се придруже и да им помогну у борби, јер се они боре за добро народа. Рекли су им такође да ће се осветити сваком издајнику. После тога, пошто су спалили архиву сеоског кмета, повукли су се у непознатом правцу.

Ноћу између 12 и 13 септембра, око 22.00 часа, група партизана од око 100 људи напала је с. Арбанашко, Кумановски срез. Једна група од 13 људи напала је седиште сеоског кмета, разбила касу, сакупила целокупни инвентар и архиву и спалила их, а после тога спалила је и зграду. Друга група партизана ушла је у један од заселака, пробудила сељаке, окупила све мушкарце на митинг, где су им говорили да се не потчињавају властима и да не испуњавају реквизицију. Забрањили су им да оду да гасе седиште сеоског кмета²⁴.

18 септембра 1943 год., око 19.30 часова, група партизана од око 30 људи напала је с. Орашац, Кумановски срез. Прилазу у село отворили су снажну пушчану паљбу и викали су: „Живела Македонија и Русија!“ Због овог аларма, који је трајао око 15 минута, сви сељаци су се разбежали. Наладачи, међу којима је било омладинаца, спалили су општину, а при одласку су одвели секретара-благајника, кога су, пошто су га водили око 5—6 км, ослободили, рекавши му да одмах напусти село и да ће у противном случају бити одмах убијен. Партизани су се повукли у правцу с. Длга²⁵.

Ноћу између 19 и 20 септембра 1943 год. непознати број партизана напао је с. Пчињу, Кумановски срез. Отишли су и пробудили ВЛАДИМИРА ИЛИЕВА СТАНКОВА, који је спавао у дворишту иза општине, и рекли су му да им покаже кућу

" Група бораца Кумановског партизанског одреда, око 25 људи
" Спаљивање седишта сеоског кмета и одржавање митинга извршио је Кумановски партизански одред подељен у две групе.
85 Напад на с. Орашац извршила је група партизана Кумановског партизанског одреда

сеоског кмета. Он их је одвео кметовој кући, после чега су партизани ушли у кућу, пробудили кмета и одвели га пред општину. Тамо су сакупили сељаке из села, а један од четника одржао им је говор, рекавши им: „Браћо Македонци, не бојте се, ми смо ваши ослободиоци. Убудуће немојте извршавати никакве наредбе бугарске власти.“ После тога почели су да грде «госког кмета и запретили му да одмах напусти село, јер ће га, ако га поново нађу, убити. Затим су ушли у општину, изнели вуну која је била реквирирана и рекли сељацима да је однесу. Обавестили су се да зграда сеоског кмета није државна, па су изнели архиву, опалили два метка и спалили читаву архиву пред самим седиштем сеоског кмета. После тога повукли су се у непознатом правцу²⁶.

Ноћу између 21 и 22 септембра 1943 год. група партизана од око 80 људи²⁷ напала је с. Пелинце, Кумановски срез, скупила све сељаке из села, говорећи им да се не потчињавају властима, да не извршавају наредбе реквизиције, позивајући их да им се присаједине. После тога запалили су седиште сеоског кмета и повукли се у правцу Козјак планине.

Ноћу између 1 и 2 октобра 1943 год., око 1 час, група партизана²⁸ ушла је у заселак Владиска, рејон с. Младо Нагоричане, Кумановски срез, ухватила сеоског кмета с. Челопека, ЗАРКА ВАНКОВА СПАСОВА. везала га, истукла, узела му пушку и запретила му да ће бити убијен ако се врати у село.

Ноћу између 2 и 3 октобра 1943 год., око 24 часа, група партизана од 7—8 људи ушла је у кућу НАСКА СТОЈАНОВА МИТРОВА, из засеока Трновец, рејон с. Младог Нагоричана, Кумановски срез, који је чувар поља, а врши дужност сеоског кмета у овом засеоку. Одузели су му пушку са три метка, после чега су му заггретили да не врши дужност сеоског кмета, јер ће у противном бити убијен, и повукли су се²⁹.

Ноћу између 13 и 14 октобра 1943 год., око 2 часа, два партизана отишла су у кућу ПЕТРА НИКОЛОВА ВЕЈИЧКОВА, из с. Табановце, Кумановски срез, од кога су тражили хлеба и коња или магарца. Међутим овај им није отворио. Пошто су видели да им не отвара, партизани су отишли његовом суседу НИКОЛИ ИЛИЕВУ СТОЈЧЕВУ. Али тамо им такође нису отворили, после чега су партизани ишчезли, упутивши се воденици АРСА ДИМИТРОВА ТРАЈКОВА, одакле су одвукли два вола НИКОЛИ ИЛИЕВА СТОЈЧЕВА.

" У с. Пчињу ушла је група партизана (десетак људи) Кумановског партизанског одреда.

" Кумановски партизански одред

¹⁸ Група партизана Кумановског партизанског одреда

" У с. Трновец ушли су курири Кумановског партизанског одреда, при повратку из Куманова.

15 октобра 1943 год., око 20 часова, група партизана од око 40 људи, обучена у најразличитија одела, полициска, војна и цивилна, ушла је у с. Никуљане, Кумановски срез, тражила сеоског кмета, претећи да ће га убити. После тога узела је храну од становништва, говорећи му да се не потчињава властима и да не даје ништа за реквизицију. Остала је у селу око два часа и повукла се у правцу с. Алгуња и Пелинци, Кумановски срез³⁰.

16 октобра 1943 год., око 23 часа, група партизана од 5 људи, обучена у српску војну униформу, наоружана пушкама и митраљезима, ушла је у с. Станце, Власешка општина, Врањски срез, где је убила КЕРАНУ МИЛАНОВУ СТАНЦОВУ, стару 45 година, која је из старих крајева, насељена у истом селу од прошлог рата³¹.

19 октобра 1943 год., око 24 часа, у засеоку Каваклија с. Опила, Кратовски срез, појавила се једна чета партизана³², која напада Страцин. Они су задржали једног сељака који им је показао пут до с. Врбице, на око 5 км северно од Кратова. Следеће вечери били су у шуми поред с. Врбице, где су задржали другог сељака од кога су прикутили податке о Кратову, рекавши му да ће напасти на Кратово. Од овог сељака узели су суму од 25.000 лева и ослободили га, рекавши му да властима не јавља, јер ће у противном бити убијен. У исто време друга чета³³ појавила се у с. Туралево, западно од Кратова, повела једног овчара за путовођу и провела читаву ноћ и дан 21-ог у шуми испод врха Црни Врх. 21-ог питали су које је најближе село, на шта им је овчарче одговорило: Филиповци. После тога задржали су једног сељака из овог села, а овчарче ослободили. Онда су сељака натерали да их одведе у село, где су по кућама сакупили хлеб, вечерали и организовали митинг у кући ИГЊАТА ДИНЕВА. На овом митингу њихов вођ³⁴ је говорио да не шаљу омладину у војску, него да је шаљу њима, да не дају реквизицију, рекавши им да су они ослободилачка војска. Група је бројала око 80—100 људи, међу којима су биле и 3 жене. Исте вечери група је напала полициску станицу

³⁰ У с. Никуљане ушла је Прва чета Скопско-кумановског партизанског одреда. Наредбом штаба Пете оперативне зоне од 10 октобра 1943 год., Кумановски партизански одред, подељен у две чете, дејствовао је под именом Скопско-кумановски народноослободилачки партизански одред.

³¹ Група партизана која је ликвидирала ову окорелу шпијунку припадала је Првом јужноморавском партизанском одреду. Овај одред формиран је јануара 1943 год. од партизанских одреда: Јастребачког, Кукавичког и Јабланичко-пусторечког.

³² Прва чета Скопско-кумановског партизанског одреда

³³ Однос се на Прву чету Скопско-кумановског партизанског одреда.

³⁴ Народни херој Христијан Тодоровски-Карпош, који је био командир те чете.

и општину с. Рударе. Полидајци су се повукли, а партизани су спалили полицајску станицу, која је изгорела до темеља заједно са целокупним инвентаром и спремом полицајаца. После тога спалили су и општинску архиву. На одласку одвели су коња полицајске станице. Исте ноћи ова група партизана пребацила се код с. Диманци ка селима Руђинци и Дренак. У току борбе између групе полицајаца, који су били послати да их гоне, и партизана код села Дренак ухваћен је један партизан и један јатак.

21 октобра 1943 год., око 21 час, једна велика група партизана³³ ушла је у с. Чуковац, Врањски срез, где је тражила сеоског кмета и учитеље да би их убила. Окупила је становништво и говорила му против ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА, рекавши му исто тако да не извршава наредбе државне власти. Око 1 час гтосле поноћи група се повукла у правцу с. Брезовица, Светоилска општина, Врањски срез.

21 октобра 1943 год., око 23 часа, група партизана од око 5—6 људи³⁶ ушла је у с. Рибинце, у кућу НИКОЛЕ СТАМЕНКОВА, кога су заједно са његовим сином ДИМИТРОМ одвукли и на један км од села убили. Лешеви обојице нађени су на обали реке Мораве.

25 октобра 1943 год., око 15 часова, група партизана од око 15 људи³⁷ напала је с. Градиште, Кумановски срез, ухватила претседника општине ПЕТРА АНТОНОВА ГРАДИШКОГ, секретара-благајника НИКОЛУ АВРАМОВА ПЕТРОВА, књиговођу СТОЈЧА ТРАЈЧЕВА МИХАИЛОВА, финансиског извршиоца ВЛАДИМИРА ЈОСИФОВА ТАСЕВА, сеоског старешину ДАНИЛА СТОЈЧЕВА ДИНЕВА и г-ђу секретара-благајника ИВАНКУ НИКОЛОВУ. Секретара-благајника натерали су да им преда кључеве од касе, из које су опљачкали општински новац — 150.000 лева, око 100.000 лева другог новца, који је био намењен за исплату реквириране стоке, марке и материјал од вредности за око 1.000 лева и штедну општинску књижицу код БЗК банке³⁸, на којој је био улог од око 300.000 лева. Собом су узели радио-апарат, 6 пушака берданки, општинског коња, 4 ћебета, капу општинског полицајца, одело шумара, капут секретара-благајника и метке за пушке. После тога поделили су сељацима реквирирану вуну и конопљу. Четници су сталили општинску архиву. На поласку запретили су секретару-благајнику, прет-

" Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда

³³ Група партизанз Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда

³⁷ Група партизана Друге чете Скопско-кумановског партизанског одреда

³⁸ Бугарска земеделска кооперативна банка — Бугарска земљорадничка задружна банка

седнику општине, писару и финансиском приставу да поднесу оставке, јер ће у противном случају бити убијени. Четници су у већини били смладинци и обучени у најразличитија одела. Већина их је носила опанке и шајкаче. Међу партизанима су препознати ЈОРДАН ДЕНКОВ ЦЕКОВ, који је био командир, ДИМИТАР ВЕЛИЧКОВ АРСОВ и МИЛИВОЈ КРСТЕВ БОШКОВ. У селу су остали око 3.30 часова, после чега су се повукли у непознатом правцу.

2 октобра 1943 год., око 15.30 часова, трупа партизана од око 200 људи³⁸, међу којима је било око 40—50 италијанских војника⁴⁰, прешла је нашу границу према Грчкој и напала немачки рудник Дудицу, који се налази на самој граници између 10 и 11 карауле. У моменту напада, у руднику је било 70 радника, док је директор рудника у том моменту био у Скопљу. Нападаци су блокирали рудник, заузели окна и све просторије. Ухватили су 8 немачких војника, које су везали. Двојица од немачких војника успела су да побегну. Међутим, један од њих је убијен а други рањен и претварао се да је убијен. После тога су разбили све просторије, магацине и опљачкали све што су могли да носе. Покушали су да чекићима поломе машине, али нису нанели нарочите штете. Пролили су сав бензин, петрслеум, маст и однели сву храну. На поласку убили су чекићем све немачке војнике и бацили их у реку⁴¹. Око 18 часова илегалци су се повукли истим путем. Међу њима су препознати ВИОЛЕТА М. МАНЕВА, МАРА ПРАСЕВА, НАДА КЛИНЧАРОВА и командант нападача НИКОЈА МИНЧЕВ, сви из Кавадара. На крају, при поласку, КРСТО, поткивач из Кавадара, узео је од куварнице ТЕРЕЗИЈЕ суму од 20.000 лева. Одвели су седам мазги, 3 коња, много експлозива, фитиља и каписли. Партизани су одвели собом 58 радника и канцелариских службеника и 2 рудничка пслицајца⁴².

1 новембра 1943 год., око 17.30 часова, јавило се 60 партизана у с. Жегљане, Кумановски срез. Сакупили су сељаке и говорили им против бугарске власти, после чега су спалили општинску архиву⁴³.

" Првн батаљон Треће оперативне зоне, „Страшо Пинџур" (вдн док. бр. 89).

⁴⁰ У батаљону се налазило око 25 Италијана који су после капитулације Италије приступили јединицама Треће оперативне зоне. Од њих је септембра 1943 год. формирана чета „Гарибалди".

⁴¹ Да би партизани приказали као разбојнике и варваре, окупатор је убијене војнике намерно унаказио. Замисао му није успела, јер је тај подухват благовремено раскринкан пред народом.

⁴² Од радника запослених у овом руднику пошло је са партизанима око 80 људи.

⁴³ Општинску архиву у с. Жегљане спалио је Скопско-кумановски партизански одред.

6 новембра, око 16.30 часова, једна партизанска група од око 30—40 људи, с којом је био и ВОЈО АНГЕЛОВ ДАВИТКОВ из Куманова, нашла је логор железничке линије у изградњи код с. Куклица, Кумановски срез, покидала телефонску везу, везала подофицира радне јединице, а раднике затворила у једну од барака. После тога опљачкала магацин, одневши 200 кг експлзива, 3.000 каписли, 2.000 мет. фитиља, 6 коња, 2 мазге, радио-апарат, ћебад и одела, после чета се повукла ка с. Диманци, Кратовски срез⁴⁴.

18 новембра 1943 год., око 22 часа, група партизана напала је с. Бегниште, Кавадарски срез, затворивши у школи учитеље, претседника општине и све службенике. После тога опљачкала је општинску касу, из које је узела 127.000 лева, однела 16 пушака и спалила општинску архиву. Командир партизана је одржао говор, после чега су учитељи, претседник општине и општински службеници били ослобођени. Одатле илегалци су се повукли ка с. Гарниково — Кавадарски срез⁴⁵.

18 децембра 1943 год., око 18 часова, група партизана, састављена од око 60 људи, блокирала је с. Мургаш, Кумановски срез, одржала митинг, спалила општину и општинску архиву, одвела општинског коња и бика, после чега се повукла у правцу с. Клечевци, Кумановски срез⁴⁶.

НАПАДИ СА РЕАКЦИЈОМ ПОЛИЦИЈЕ

6 јануара 1943 год., око 20 часова, једна група партизана од око 18 људи сишла је у с. Равни Габер, сакупила хлеб из неколико кућа, после чега је напустила село поделивши се у две групе, од којих је једна пошла за с. Градовци, а друга за станицу Зелениково с намером да пређе мост на р. Вардару. Последња трупа била је откривена од стране војника на стражи на железничкој линији. Они су пуцали на њу, због чега је група била принуђена да се повуче. После тога ову групу гонили су органи полиције из полицијске станице с. Зелениково и војници при станици Зелениково, који су је открили у шуми с. Градовци, где је започела борба у којој су рањена три партизана и један

⁴⁴ Напад на логор извршила је једна десетина Друге чете Скопско-кумановског партизанског одреда. Поред осталог запленило је и 9 пушака.

⁴⁵ Напад на општину у с. Бегниште извршио је батаљон „Страшо Пинџур“ (види док. бр. 89).

У с. Мургаш ушла је Трећа чета батаљона „Јордан Николов“. На територији Пете оперативне зоне, на кумановском терену, наредбом штаба Зоне од 1 децембра 1943 год., Скопско-кумановски партизански одред прерастао је у батаљон „Јордан Николов“, састављен од три четке (види док. бр. 141).

убијен, док је са наше стране убијен само један војник. Партизани су искористили ноћ и повукли се⁴⁷

7 јануара 1943 год. у рејону с. Горно Доброно, на месту „Брсза“, развила се борба између полициског одреда и групе партизана од око 11 људи, у току које је рањено око 4—5, док је један од њих ухваћен⁴⁸.

Ноћу између 17 и 18 јануара 1943 год. једна група партизана од око 35 људи прешла је нашу границу из правца Албаније. Ову групу открили су наши полициски одреди у рејону с. Витина, где је у току борбе похватано 5 партизана, двојица су убијена, док су остали успели да се пребаце преко границе, где су наишли на италијанску заседу и у току борбе убијена су 4 партизана, 7 рањено и 17 живих ухваћено. Од јатака ове чете на нашој територији ухваћено је 30 људи⁴⁹.

21 јануара 1943 год. полициски одред открио је, у току гоњења партизана, једну групу партизана од 5 људи. У току борбе 3 партизана су ухваћена жива, док су остала двојица успела да побегну⁵⁰.

23 јануара 1943 год. контра-чета на терену „Караула“ — Скопска Црна Гора, Скопски срез, источно од с. Блаце, наишла је на групу партизана од око 7 људи, која је имала и митраљез. У току борбе партизани успевају да се повуку не претрпевши губитке⁵¹.

29 јануара 1943 год. полициски одред успео је да открије групу партизана од око 50 људи у рејону с. Бинач, Качанички срез. У току борбе убијен је млађи полициски стражар СТАНИМИР ТАШЕБ, из с. Васково, Ћустендилски срез, и рањен је млађи полициски стражар ВАСИЈА ИЈШЕВ РУМБВСКИ, обојица из коњичког ескадрона. Међу партизанима биле су и две жене.

⁴⁷ У овој борби учествовали су борци Прве и Друге чете партизанског одреда „Димитар Влахов“, који су покушали да се пробију ка кумановском терену. Крајем маја 1942 год., на планини Лисец, Велешки срез, формиран је партизански одред „Пере Тошев“, који је септембра 1943 год. добио име „Димитар Влахов“ — после разбијања дотадашњег Прилепског партизанског одреда „Димитар Влахов“.

⁴⁸ Односи се на Другу чету и део Треће чете партизанског одреда „Димитар Влахов“. Не успевши да пређе на кумановски терен, одред се вратио назад. После неколико борби, поделио се у више група, од којих је једна прешла у илегалство, друга отишла на тиквешки терен, а трећу је окупатор открио и похватио у с. Војница, Велешки срез.

⁴⁹ Реч је о НОП одреду „Зенил Ајдин“ који је требало да се споји са Карадачким НОП одредом; до тога није дошло, јер је одред „Зенил Ајдин“ овде био разбијен.

⁵⁰ Редакција није успела да утврди о којој се партизанској јединици ради.

⁵¹ Односи се на делове Карадачког НОП одреда.

На страни партизана убијена су двојица, многи су рањени, ншто се видело по траговима на површини снега⁵².

При крају јануара 1943 год. органи полиције открили су групу партизана у једној колиби која се налази између с. Башино Село, Велешки срез, и Велеса. У току борбе убијени су партизани СТОЈАН ЈОРДАНОВ БУРЧЕВ, из с. Рудник, Велешки срез, и ВЕЛИКА ВЛАДОВА КАМШПОВА, из Велеса, а предали су се КИРИЛ НИКОЛОВ НАСТОВ и ЈОРДАН ПЕТРОВ ЈОРДАНОВ, обојица из Велеса, сви познати као комунисти. За време борбе, која је трајала 1.15 часова, партизани су свирали на хармоници и пеЕали комунистичке песме. У колиби су нађена 2 револвера, 6 пушака и много метака⁵³.

23 марта 1943 год. једна чета војника, приликом чишћења рејона западно од Мораве — од с. Цепа до границе до Грделице, око 17 часова наишла је на групу партизана од око 15 људи⁵⁴, која је изненада напала патролну двојку, ранила редова резервисту КИРИЛА ПЕТРОВА КАЛАЈЦИЈЕВА из Разлошког среза и убила редова резервисту БЛАГОЈА ГЕОРГИЈЕВА ЈОВЧЕВА из с. Дрен, Радомирски срез, кога су одвукли у непснатом правцу. Лако рањени војник вратио се да о томе обавести чету. После тога партизани су успели да пређу границу. Касније, леш убијеног војника, који је био веома изнакажен, нађен је на једној стени западно од с. Горња Бисгрица, Ораовишка општина, Сурдулички срез.

24 марта 1943 год., око 22 часа, близу с. Трстене, рејон „Глог“, Лепешка општина, Врањски срез, појавила се једна група од око 30 партизана, која је при покушају да пређе на нашу територију, наишла на кашу групу од 3 војника. У току оорбе убијена су два партизана, од којих је један из Врањског среза, са уредном легитимацијом и картама на којима је означено њихово кретање. Код убијених су нађене 2 пушке, 2 лептасте бомбе, 130 метака и један револвер са добошем. У току борбе група је успела да се повуче натраг^{кк}.

4 априла 1943 год. специјални одред за гоњење и уништапање партизана у Поморављу наишао је на терену засеока Павлићска села Млачиште, Сурдулички срез, око 9.30 чадова, на чету „Милош“⁵⁵ партизанског одреда „Брко“^{5т}. У току борбе

² Редакиија није успела да утврди о којој се групи партизана ради,
^и Група партизана припадала је Другој чети партизанског одреда „Димитар Влахов“ Заробљене партизане непријатељ је лнквидирао.

• Група партизана Другог јужноморавског партизанског одреда
" Група партизана која је наишла на заседу припадала је Првом јужно.чоравском партизанском одреду.

↪ Милош Днмаић, командир чете, погинуо априла 1944 год. код Плана; у борби протнв бугарске окупаторске војске.

⁵⁷ Псеудоним команданта Другог јужноморавског партнзанског одреда

нема убијених и рањених ни са једне стране. После тога чета је успела да се повуче, а полицајски одред се настанио у школи с. Црвени Брег, Сурдулички срез.

Истог дана увече, око 19.30 часова, чета „Милош“, састављена од око 100 партизана, успела је да изненади специјални полицајски одред који се одмарао у школи с. Црвени Брег и да заузме село. Полицајци су успели да се повуку, после чега су партизани запалили школу у којој су полицајци оставили Кебац, ранчеве, муницију и друго. У току борбе, на нашој страни су убијена тројица и 1 је рањен.

18 априла 1943 год., око 13 часова, два војника из обезбеђења код првог моста изнад станице Предејане, Сурдулички срез, према станици Грделица, заједно са два сељака, који су радили на овом мосту, отишли су према оближњој узвишици, у правцу с. Грахово, Сурдулички срез. Кад су били на окополовину пута од врха, сељаци су повикали: „Куку, куку“. После тога узвика, против војника је била отворена митраљеска ватра са врха узвишице. Војници су заузели положај и отворили ватру против њих. У току борбе један од војника је рањен у руку и ногу, а наставио је борбу, док је други војник отступио назад ка стражари. У то време, остали војници из обезбеђења моста притекли су у помоћ, тако да су се нападачи⁵⁸ повукли и успели да се сакрију у шуму. Оба сељака, који су дали сигнал „куку“, убијена су.

18 априла 1943 год., око 9.30 часова, групу спроводника која је спроводила лица ЉУБОМИРА ИВАНОВА МИЛОВАНОВА, из с. Севце, МАРГИТУ ДОБРОСАВОВИЋ и ЧЕДОМИРА МИЛОСАВЉЕВИЋА ЛУКУ, из с. Јажинци, Качанички срез, осумњичене за комунистичку делатност, напала су, на два км од с. Севце према с. Јажинци, непозната наоружана лица. У току борбе ухапшеници су покушали бекство у различитим правцима. због чега су их спроводници убили. На стражи полицајаца и нападача жртава нема. Нападачи су се повукли у правцу врха Островица⁵⁹.

14 маја, увече, једна група од око 20 партизана из одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ пошла је за с. Ресаву, Кавадарски срез, с намером да се снабде храном и да одржи митинг у селу. Међутим, путем, партизани наилазе на заседу од 4 полицајаца из Кавадарског средњег полицајског начелства, и у току кратке борбе убијен је партизан ФЕРДИНАНД РОСОМАНСКИ, са партијским именом „ПЕЛИВАН“, из Кавадара. Група партизана је успела да се повуче у правцу Моклишког манастира⁶⁰.

⁵⁸ Борци Другог јужноморавског партизанског одреда

⁵⁹ Ради се о теренским радницима које су Бугари стрељали. Да би оправдали овај поступак, изјавили су да су били „нападнути“.

⁶⁰ Партизани су се повукли у правцу логора Манастир св. Николо.

посещаване, през което време нападателят се оттеглят и успяват да се укрият във гората. Двамата селяни които дали сигнала "куку" са убити.

На 18 април 1943 год., към 9.30 часа, конвойната група конвоираше лицата ЛЕВОМИРЪ ИВАНОВЪ МИЛОВАНОВЪ, от с. Севце, МАРГИТА ДОБРОСАВОВИЧЪ и ИВЛОМИРЪ МИЛОСАВОВИЧЪ ЛУКА, последният от с. Яжинци-Качанишко, заподозрени във комунистическа дейност, бива нападната на 2 км. от с. Севце за с. Яжинци от неизвестни въоръжени лица. При завързалата се престрелка арестантите направиха обитъ за бягство във различни посоки, въ резултат на което са избити от конвойта. Жертви от страна на полицаят и нападателят няма. Нападателят се оттеглил по посока на връх Островица.

На 14 май вечерта, една група от около 20 души партизани от отряд "ДОБРИ ДАСКАЛОВЪ", тръгнали за с. Ресово-Кавадарско, същ цел да се снабдят съ храни и да държат митингъ въ селото. При отиването си обаче, партизаните се натъкват на засада от 4 души полицая от Кавадарското околийско полиц. управление и при завързалата се кратка престрелка пада убитъ партизанина ФЕРДИНАНДЪ РОСОМАНСКИ съ партийното име "ПЕХЛИВАНЪ" от гр. Кавадарци, като групата партизани успява да се оттегли по посока към Мокрешия манастир.

На 17 май 1943 год. сутринта една чета от партизанския отряд "ДОБРИ ДАСКАЛОВЪ" блокира с. Граниково-Кавадарско, събира всички селяни мъже и жени на селския площад, на които е говорил коменданта на четата. По това време една група от 10 души полицая откриват партизаните въ селото и при завързалата се престрелка бива леко раненъ въ крака единъ от полицаят, а партизаните подъ прикритието на огъна от две леки картечни нини успяват да се оттеглят по посока на с. Драгожелъ, като вземат една пушка на единъ от местните учители.

На 17 май 1943 год. вечерта към 21 часа, една група полицая, ведно съ една рота войници от Велешия гарнизонъ, тръгнали за с. Болничце и когато се появили към селото, което е било блокирано от партизани, последните откриват огънъ съ картечни и пушки и при завързалата се престрелка партизаните успяват да се раздълят на две групи без да дадат жертви и се оттеглили въ неизвестна посока, обаче една частъ от тях останали въ селото, като се укрили въ някои плевани. Партизани те са задигнали от участъка на селото две пушки на селските полицая, а от кметското намъшничество разни книжа и всичко каквото имъ попаднало. Следъ оттеглянето на партизаните селото бива блокирано от полицаят и войниците и на разсъмване се извършва престрелка на селото, въ резултат на което въ една плевана бива откритъ единъ партизанинъ и при завързалата се престрелка бива убитъ, следъ което се установи че убития е ЛАЗАРЪ ХРИСТОВЪ ЧЕМЪРСКИ, 16 год., ученикъ от гр. Кавадарци. Въ втора плевана бива откритъ партизанина АЛЕКСАНДЪРЪ ТОБОРОВЪ п. ХРИСТОВЪ, 19 год., от гр. Кавадарци, който отказва да се предаде и при завързалата се престрелка бива убитъ.

На 19 май 1943 год. първа чета от партизанския отряд "Добри Даскаловъ" нападате наше 11 и 12 постове отъ граница, като единъ подофицеръ и единъ войникъ доброволно са се присъединили към партизаните, а останалите войници се разбя

17 маја 1943 год., ујутру, једна чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ блокирала је с. Гарниково, Кавадарски срез, и на сеоском тргу сакупила све сељаке, мухикарце и жене, којима је говорио командант одреда. У то време, једна група од 10 полицајаца открила је партизана у селу, и у току борбе рањен је у ногу један полицајац, док су партизани, под заштитом ватре из два лака митраџеза, успели да се повуку у правцу с. Драгожел, одневши пушку једног од месних учитеља⁶¹.

17 маја 1943 год. увече, око 21 час, једна група полицајаца, заједно са једном четом војника велешког гарнизона, пошла је за с. Бојанчиште и када су се појавили близу села, које је бкло блокирано од стране партизана, ови последњи су отворили ватру из митраџеза и пушака. У току борбе партизани су успели да се поделе у две групе и да се без жртава повуку у непознатом правцу. Међутим, један њихов део остао је у селу сакривши се по неким плевњама. Партизани су однели из полицајске станице у селу две пушке сеоских полицајаца, а из седишта сеоског кмета разца документа и све што им је пало у руке. Попгго су се партизани повукли, полицајци и војници су блокирали село и у свануће извршили претрес. у току кога је у некој плевњи откривен један партизан и у борби убијен. Утврђено је да је убијени партизан ЈААЗАР ХРИСТОВ ЧЕМЕРСКИ, 16--одишњи ученик из Кавадара. У другој плевњи откривен је 19-годишњи партизан АЛЕКСАНДАР ТОДОРОВ ХРИСТОВ, из Кавадара, који је, пошто је одбио да се преда, у току борбе убијен⁸².

19 маја 1943 год. Прва чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напала је на нашу 11-ту и 12-ту караулу са грчке границе. Један подофицир и један војник добровољно су се присајединили партизанима, док су се остали војници разбегли. Из караула партизани су однели оружје, муницију и другу опрему, после чега су се повукли у правцу с. Радње, Кавадарски срез⁶³.

5 јуна 1943 год. партизански одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напао је села Дрен и Смољан, Кавадарски срез. У току борбе

⁶¹ Партизански одред „Добри Даскалов“ (види Зборник том VII, књ. 1, док. бр. 86).

⁸² Напад на с. Бојанчиште извршен је 18 маја 1943 год- од стране партизанског одреда „Добри Даскалов“. После полчасовне борбе са војском и полицијом, које су давале жилав отпор, партизани су ушли у село. Међутим, добивши појачање, војска и полиција изврше противнапад. Партизани су били приморани да се повуку. У тој борби, непријатељ је имао 9 мртвих и неколико рањених, а партизани су изгубили 4 друга: тројица су сутрадан погинула у плевњама, одбивши да се предаду, а четврти је ухваћен и стрељан (види Зборник том VII, књ. 1, док. бр. 86).

⁶³ При нападу на граничне карауле заробљено је 12 бугарских војника. Са партизанима добровољно су пошли 1 подофицир и 1 војник а остали су ослобођени. У овој акцији заплењено је 12 пушака. 37 бомби, и другог материјала.

између партизана и полицајаца убијен је партизан АЛЕКСАНДАР ИЛИЕВ ДОНЕВ из Неготина⁶⁴.

5 јуна 1943 год., увече, Прва чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напала је села Мал и Голем Радобил, Кавадарски срез, и пошто се снабдела храном, повукла се у лавцу с. Никодина, где је наишла на полициску заседу. У току борбе убијен је партизан БЛАЖО ТОДОРОВ, са партиским надимком „ЧИЧО“⁶⁵.

5 јуна 1943 год. полициски одред „БЕНКОВСКИ“ наишао је на групу од око 10 партизана код села Барбаца, на узвишицама, источно од реке Пчиње. Започета је борба, која је трајала, око 1.30 часова. Користећи густу маглу, партизани су успели да се повуку⁶⁶.

8 јуна 1943 год., око 18.30 часова, полициски одред „БЕНКОВСКИ“ приметио је на око 300 корака у правцу с. Равно, на падинама Козјак планине, групу партизана од око 170 људи, међу којима су биле и 4 жене. У то време пред групу партизана изашао је један партизан, обучен у полициску униформу, који је више од 20 пута узвикнуо: „Не пуцајте, дођите овамо!“ После тога започела је борба у којој је рањен један млађи полициски стражар. Партизани су успели да се повуку у стене, продужавајући при повлачењу да пуцају на полициски одред светлећим дум-дум мецима⁶⁷.

8 јуна 1943 год. Прва, чета партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ наишла је на полициску заседу код с. Фариш, Кавадарски срез, и у току борбе је убијен партизан са партиским надимком „ЧАПАЈЕВ“⁶⁸.

9 јуна 1943 год. група партизана одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ наишла је на полициску заседу код села Мал и Голем Радобил, Кавадарски срез, и у току борбе убијена су 4 партизана а један је рањен⁶⁹.

«' Напад су извршили партизански одреди „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“. У току дана одред „Добри Даскалов“ пошао је за села Голем и Мал Радобил, док је „Сава Михајлов“ остао у с. Дрен. При напуштању села, у сумрак, „Сава Михајлов“ је наишао на бугарску заседу, којом је приликом погинуо и поменути партизан.

⁶⁵ У с. Голем и Мал Радобил упао је партизански одред „Добри Даскалов“ — а не чета тог одреда.

“ Група партизана припадала је Другом јужноморавском партизанском одреду.

⁶⁷ Борбу против полициског одреда „Бенковски“ водио је Други јужноморавски партизански одред. Напустивши положаје у паничном бекству, полиција је имала 15 мртвих и више рањених.

⁶⁸ У борби са полициском заседом код с. Фариш погинуо је Киро Каракулев-Грујо, из партизанског одреда „Добри Даскалов“.

«*,⁷⁰ Не ради се о партизанима који су наишли на заседу, него о унапред припремљеним стрељањима мирног становништва, присталица Народноослободилачког покрета и родитеља припадника пар-

9 јуна 1943 год., увече, група партизана одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ наишла је на полициску заседу између села Дреново и Рајец, Кавадарски срез, и у току борбе убијена су 4 партизана⁷⁰.

11 јуна 1943 год. група партизана одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ наишла је на полициску заседу близу реке Црне, и у току борбе убијено је 6 партизана⁷¹.

11 јуна 1943 год. група партизана одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ наишла је на полициску заседу код с. Галиште, Кавадарски срез, и у току борбе убијено је 6 партизана⁷².

12 јуна 1943 год., у једној пећини јужно од реке Црне, полициски органи открили су 11 партизана, који су одбили да се предају, те су у току борбе убијени, међу њима и ДИМИТАР ТАШЕВ АНГЕЛОВ (БАРЛЕМЕТО)⁷³.

13 јуна 1943 год. полициски одред, заједно са групом војника, открио је једну групу партизана код Калуђеровог Камена. Међутим, партизани су их благовремено приметили и успели су да се повуку и сакрију, остављајући на самом месту једну колибу од свежег грања коју су тек подигли, у којој су нађене следеће ствари: један пијуџ, једна лопата, неколико шиптарских кечета, једна торба са српским мецима за пушку, српска и италијанска ћебад, један лонац са јелом, неколико чутурица за воду, неколико војничких порција, један двоглед, неколико пари опанака, три празна џака, око 50 кг пасуља у војничким ранцима, три јагњеће коже неколико кошуља и неколико разбацаних кутија од конзерви. Полициски одред је приметио како се десет партизана крију у шуми, и ступио је с њима у борбу, али без резултата⁷⁴.

15 јуна 1943 год., око 19 часова, две жене и два мушкарца⁷⁵, наоружани пушкама и обучени у цивилна одећа, дошли су у кућу ВЛАДИМИРА ДИМИТРОВА ЦВЕТАНОВА, из села Предејане, Сурдулички срез, где су се расшггивали ко је из села

тизанских јединица, у току бугарске офанзиве јуна 1943 год. против партизанских одреда „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“, на сектору Кавадарци—Неготинно—Кожуф планина (према усменим подацима Николета Минчева, тадашњег команданта Треће оперативне зоне).

Партизани је, при покушају преласка Црне Реке, на месту званом Клинска Леса, открила бугарска заседа. На заседу су наишла 4 болесна партизана из партизанског одреда „Добри Даскалов“ и 1 сељак који је служио као водич. У току борбе погинули су: Димитар Ангелов-Габерот, политички комесар Треће оперативне зоне, Илја Виларов, командир чете, Пано Мудоров-Фрањо, десетар, и сељак водич, док је само један успео да се извуче (према усменим подацима Ивана Мазова).⁷⁴ Односи се на партизанске одреде „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“ који су се, благовремено приметивши опкољавање, извукли без губитака (према усменим подацима Ивана Мазова).⁷⁵ Патрола Другог јужноморавског партизанског одреда

позван у војску, после чега су узели хлеб, запретили сељацима да не смеју ништа рећи властима и отишли.

15 јуна 1943 год. полициски одреди „ВАРДАР“ и „БЕНКОВСКИ“ наишли су на заседу коју су им спремили партизани⁷⁶ код засеока Соколово и Шојина М., рејон Власинске општине, Сурдулички срез. Партизани су против њих отворили митраљеску и пушчану ватру, од које је на месту убијен млађи стражар ИВАН ИВАНОВ ГЕОРГИЈЕВ из одреда „ВАРДАР“, а рањен у лево раме полициски стражар АНГЕЛ ГЕОРГИЈЕВ КЉАЧЕВ из одреда „БЕНКОВСКИ“, после чега су успели да побегну.

20 јуна 1943 год., око 21 час, група партизана од око 200 људи напала је с. Трговиште, Кривопаланачки срез. Полицајци из полициске станице у селу открили су партизана и борбом су успели да се повуку из села, да не би били заробљени. Партизани су спалили архиву полициске станице, нека одећа и ствари, а ђебад однели. После тога спалили су општинску архиву, разбили општинску касу у којој је било око 400.000 лева. Повукавши се у непознатом правцу, они су одвукли собом чувара поља из села и неколико сељака⁷⁷.

Ноћу између 28 и 29 јуна 1943 год. група партизана напала је с. Радовницу, Врањски срез. У току борбе са стражом полициске станице партизани су успели да уђу у село, док се стража повукла на узвишице северно од села, одакле је наставила борбу. Партизани су ушли у полициску станицу, спалили архиву и инвентар, тако да је изгорела цела полициска станица. Напали су такође и општину, где је било само 5 људи из ноћне патроле, разоружали их, отворили општину, сакупили читаву архиву и, пошто су је изнели напоље, спалили је. После тога спалили су и школску архиву, и око четири часа ујутру повукли се у правцу Петрове Горе⁷⁸.

5 јула 1943 год. специјални полициски одред БИРМАНА⁷⁹ ступио је у борбу са групом партизана код с. Петрово, Бујано-

Други јужноморавски партизански одред
" Напад на с. Трговиште извршио је Други јужноморавски партизански одред.

⁷⁸ Напад на полициску станицу и општину извршио је Други јужноморавски партизански одред.

⁷⁹ У првој половини 1943 год., по наређењу начелника Гестапоа, са седиштем у Софији, пуковника Делиуса, потпоручник Бирман, гестаповец, уз помоћ скопског обласног полициског начелника Асена Богданова, формирао је специјални одред од 60 људи, са задатком да води борбу против партизана и њихових сарадника, и чува рудник који су Немци експлоатисали. У састав специјалног одреда Бирмана ушло је 30 Руса-власоваца и 30 Шиптара из Прешевског и Качаничког среза. У свим акцијама које је одред водио садејствовале су бугарска полиција, контра-чета Прешевског среза и група агената скопске обласне полиције.

вачки срез, у току које је убијено десет партизана и три сељака, партизанска јатака⁸⁰.

22 јула 1943 год. специјални полициски одред БИРМАНА ступио је у борбу са групом партизана код с. Матејче, Кумановски срез, у току које је убијено 11 партизана⁸¹.

31 јула 1943 год. специјални полициски одред БИРМАНА ступио је у борбу са групом партизана код с. Матеиче, Кумановачки срез, у којој је убијено 14 партизана⁸².

1 августа 1943 год. одред „ЦАР КАЛОЈАН“⁸³, формиран од добровољаца из Кавадарског среза, наишао је на заседу коју су организовали партизани између села Бохула и Страмашево, Кавадарски срез. У току борбе убијен је МИЛАН ПЕТРОВ КОСТОВ и рањен ЈАНКО МИХАИЛОВ ПОПОВ, први из с. Дренова, а други из с. Банско, Кавадарски срез. На страни партизана убијен је ВАСИЈА ХРИСТОВ КАРАЈАНОВ, из Ђевђелије, који је био наоружан пушком, са 60 метака, и једном бомбом, и обучен у бугарску војну униформу. У току борбе партизани су се повукли у различите правце, поделивши се у три групе⁴⁴.

6 августа 1943 год., око 11 часова, контра-чета која дејствовала у Велешком срезу ступила је у борбу са групом партизана код места „Осој“, рејон с. Орехов Дол, Велешки срез. У току борбе убијен је познат служби државне сигурности опасни конспиратор ТРАЈКО ЈАЗАРОВ АНДРЕЕВ из с. Бистрице, Велешки срез, учитељ, у илегалности од 1942 године, а рањен је илегалца СТОИЛКО КОСТАДИНОВ ИВАНОВ, војник из с. Орехов Дол. На самом месту нађена је лична спрема обојнице, две пушке и много конспиративног материјала⁸⁵.

Ноћу између 7 и 8 августа 1943 год., око 22 часа, трећи вод полициског одреда „ВАРДАР“ нападнут је од групе партизана од око 30 људи код крчме села Свети Илија, Врањски срез, на месту званом „Бабина Пољана“, Кривопаланачки срез. После

⁸⁰ Борба је вођена против Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда. Том приликом партизански одред није имао жртава. Споменуте бројке односе се на побјене сељаке, које је окупатор приказивао као партизана.

⁸¹ Борбу код с. Матенче водио је Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. Убијени људи су сељаци из тог краја, а не партизани.

⁸² Борбу код с. Магленци водио је Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. У борби је само рањено неколико партизана, а непријатељ је приказивао убијене сељаке као партизана.

⁸³ Овај назив носила је контра-чета Кавадарског среза, којом је командовао ратни злочинац А. Калчев.

⁸⁴ Борбу против контра-чете, код места званог Кључ, водили су партизански одреди „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“.

⁸⁵ Односи се на два партизана из одреда „Димитар Влахов“, који су, после разбијања одреда, односно после преласка једног дела одреда у илегалство, остали на том терену.

бсрбе, која је трајала око 3 часа, партизани су се повукли ка Петровој Гори. За њима су нађени једна црвена, застава, завоји и трагови крзи⁸⁸.

28 августа 1943 год., око три часа ујутру, први и четврти вод специјалног одреда БИРМАНА ступили су у борбу са групом партизана, у току које је убијен партизан ЧЕДОМИР ЗАФИРОВ СТОШЕВ из с. Биљача, Бујановачки срез, код кога је нађено много комунистичке литературе и других докумената⁸⁷.

15 септембра 1943 год. полицајски одред ступио је у борбу са групом партизана у с. Масурица, Сурдулички срез, у току које је убијено 4 партизана и 52 јатака и саучесника. Спаљено је око 50 кућа и 8 плевњи⁸⁸.

15 септембра 1943 год., ујутру, од 5 до 11 часова, специјални полицајски одред БИРМАНА ступио је у борбу са групом партизана од око 150 људи на Козјак планини, јужно од с. Трговиште, Кривопаланачки срез. У току борбе, на нашој страни су убијена 3 млађа стражара, један је тешко рањен а лако је рањен кандидат командира КРСТЕ СТЕФАНОВ ПЕТРОВ. На страни партизана убијено је 27 људи и 1 жена, док је рањено око 40 људи. Из саслушпња рањеног партизана утврђено је да је то одред „БРКЕ“, који је био отсутан⁸⁹.

7 октобра 1943 год., око 5 часова ујутру, око села Драгоманци, Кумановски срез, започела је бсрба између дражиноваца и комуниста, поводом доласка дражиноваца у с. Драгоманци ради хватања комунисте-илегалца ВАСИЈА ЗАФИРОВА, који је учествовао у убиству сеоског кмета с. Старог Нагоричана, Кумановски срез. У борби је убијено 9 дражиноваца и 2 комуниста. Група полицајаца, која је била упућена да их гони, открила је дражиновце, и у току борбе био је лако рањен дражиновац БОГДАН НИКОЛОВ АНТОВ, стар 25 година, из с. Алгуња, који је 16 септембра 1943 год. побегао са седам људи и присајединио се групи дражиновца ПЕТРА ВЛАЖОВА КАШКАВАЛЦИЈЕ⁹⁰.

⁸⁴ Група партизана припадала је Другом батаљону Другог јужноморавског партизанског одреда. У борби је рањен један полицајац — а ниједан партизан није рањен. Није тачно да је пронађена партизанска застава, јер одред заставу није ни имао.

⁸⁷ У овој борби учествовала је једна чета Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда. Погинули друг био је политички комесар те чете.

⁸⁸ Тог сукоба није било. Под изговором да је вођена борба са партизанима, бугарски фашисти поубијали су сељаке и спалили куће и плевње.

⁸⁹ Борбу је водио Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. У борби су погинула само два партизана; остало су недужни сељаци које је непријатељ стрељао.

⁹⁰ Борбу против четника Драже Михаиловића водио је Кумановски партизански одред. Партизани нису имали жртава.

7 октобра 1943 год., око 4 часа ујутру, код пиране СОКО-Ј10ВА и ДИМИТРОВА, која се налази на месту званом „ВЈА-СЕВ ГРАД“, Кавадарски срез, група партизана, међу којима су биле и 4 жене,⁹¹ напг-ла је на путу два војника кз пограничног обезбеђеља. Један од војника је успео да побегне, док су другог успели да ухвате и одвуку собом⁹¹.

8 октобра 1943 год. група партизана напала је рудник „Островица“, али је наишла на полициску згседу. У току борбе убијена су 3 партизана. С наше стране нема жртава⁹².

9 октобра 1943 год. СУЈБИНА контра-чета ступила је у борбу са групом партизана у рејону с. Думановце и Думановског манастира, Кумановски срез. Партизани су успели да се у нереду повуку. Међу партизанима има много рањених, јер је на месту борбе нађено много крви⁹³.

Ноћу између 11 и 12 октобра 1943 год. полициски одред, заједно са контра-четом, ступио је у борбу са партизанском четом код с. Драгоманци, Кумановски срез. У току борбе убијено је 14 партизана. На нашој стргли нема жртава⁹⁴.

Ноћу 12 и 13 октобра 1943 год. група партизана од око 100 људи прешла је границу и ушла на нашу територију из правца Гиљана, Албанија, упутивши се према Скопској Црној Гори. Наши одреди ступили су у борбу са њима код с. Градец, Скопски срез, после чега су се партизани повукли у правцу с. Матечче, Кумановски срез. Жртава нема ни на једној страни⁹⁵.

20 октобра 1943 год., после ручка, један БОД месног Гарнизона ступио је у борбу са групом партизана од 5—6 људи, у врањским виноградима. У борби је убијен партизан ДУШАН ТОМОВ СТАМЕНКОВ из Врања⁹⁶.

19 октобра 1943 год., око подне, један полициски вод наишао је у околини с. Тибужде, Врањски срез на групу парти-

⁹¹ Напад је извршила група позадинских радника нлегалаца из Кавадарског среза.

⁹² Напад на рудник извршила је Друга чета Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

⁹³ Борбу против прешевске контра-чете водно је Кумановски партизански одред при преласку са Козјака на Скопску Црну Гору (КараДаг).

⁹⁴ Борбу код с. Драгоманци, која је била врло кратка, водиле су Друга чета Скопско-кумановског партизанског одреда и Дв'та чета Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда. У току борбе партизани нису имали жртава. После борбе стрељано је више сељака — под оптужбом да су партизански саразници.

⁹⁵ Односи се на Другу чету Скопско-кумановског партизанског одреда и Другу чету Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда које су ишле на терен Скопске Црне Горе — ради дејствовања на том терену и повезивања са партизанским снагама Косова и Метохије

⁹⁶ До борбе је дошло између групе нлегалаца-позадица Врањског среза и бугарске војске.

зана⁹⁷, и у току борбе убијена је партизанка НАДА ДРАГУТН-НОВА ПРОТИЋ, стара 20 година, из Врања, која је била партизанска болничарка.

22 октобра 1943 год., око подне, у с. Несврта, Врањски срез, полициски вод је ступио у борбу са групом партизана. У борби је убијен само један партизан, а на нашој страни је убијен млађи полициски стражар СИМО ТОНЕВ СТАМЕНКОВ, док је у десну руку рањен млађи полициски стражар ПЕТАР ИЈИЕВ ЛАЗОВ⁹⁸.

8 новембра 1943 год., око 18 часова, наша контра-чета наишла је у рејону с. Орах, Кумановски срез, на групу партизана од око 100 људи. У току борбе убијено је 15 партизана. С наше стране лако су рањена три полициска стражара и два контрачетника, а један је убијен⁹⁹.

10 новембра 1943 год., око 23.30 часова, група партизана од око 60 људи напала је с. Табановце, Кумановски срез, убила општинског полицајца, ухватила финансиског пристава општине и натерала га да отвори касу, из које је опљачкала 180.000 лева, однела једну канту петролеја и 25 пушака и запалила општину. Војна јединица, која је упућена у потеру, ступила је у борбу са групом партизана, али без резултата¹⁰⁰.

14 новембра 1943 год. наша контра-чета, заједно са једном војном јединицом, ступила је у борбу са грчким партизанским одредом који се у то време кретао по Кавадарском срезу. У току борбе на нашој страни је убијен један војник¹⁰¹.

23 новембра 1943 год., близу албанске границе, према Качанику, полициски органи ступили су у борбу са групом партизана од око 60 људи. У борби је убијен вођа партизана ЦВЕТАН ГАВРОВ, а два су партизана тешко рањена¹⁰².

26 новембра 1943 год., на месту званом „Цареве ливаде“, Качанички срез, наша бојна група, састављена од контрачетника, полицајаца и војника, ступила је у борбу са групом пар-

⁹⁷ Група бораца Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

⁹⁸ У овој борби учествовала је чета Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

У борби код с. Орах учествовао је Скопско-кумановски партизански одред. Партизани нису имали губитака. После борбе, због неуспеха и својих губитака, окупатор је стрељао сељаке као тобожње партизана.

¹⁰⁰ Напад на општину с. Табановце извршила је група од десетак партизана Скопско-кумановског одреда.

¹⁰¹ Редакција није успела да утврди на коју се борбу односи. У Кавадарском срезу, у то време, батаљон „Страшо Пинџур“ водио је борбу против бугарске војске и полиције. Током читавог рата, ниједна јединица Грчке народноослободилачке војске није прешла на ту територију.

¹⁰² Ради се о деловима Шарпланинског одреда који су се из Пишкопеје враћали за кумановски терен.

тизана од око 30 људи. У току борбе убијена су 2 партизана, 1 је рањен, а 7 су живи ухваћени. Међу ухваћеним је и једна жена¹⁰³.

16 децембра 1943 год., око 10.30 часова, група партизана од око 150 људи напала је граничну караулу код с. Конско, "Бевђелиски срез. Настала је кратка борба, после које се командир пограничне карауле поручник ДИЧО ПЕТРОВ и један подофицир присајединили партизанима, заједно са војницима карауле, чији је број износио око 60¹⁰⁴.

26 децембра 1943 год., око 11 часова, група партизана напала је војну караулу код с. Конско, Бевђелиски срез. Настала је борба, која је трајала око 20 часова, у току које су партизани били разбијени, и имали 24 убијена. Међу убијенима је и подофицир који се 16 децембра 1943, при нападу на караулу, присајединио истом партизанском одреду. У овом нападу овај подофицир је први бацио бомбу у просторије карауле. На страни партизана било је много рањених, међу којима и поручник ДИЧО ПЕТРОВ, који се заједно са подофициром 16 децембра 1943 год. присајединио партизанима. На нашој страни убијена су два подофицира резервиста и пет војника и тешко је рањено пет војника. У нападу партизани су се служили тешким и лаким митраљезима, пушкама, пиштољима и бомбама. После борбе, партизани су се упутили у правцу села Радња и Бохула, Кавадарски срез¹⁰⁵.

27 децембра 1943 год. полициски одреди за гоњење партизана ступили су у борбу са групом партизана око села Вакуф. Мургаш и Рударе, Кратовски срез, у току које је убијено пет партизана. На нашој страни рањен је један млађи полициски стргжар¹⁰⁶.

НАПАДИ БЕЗ РЕАКЦИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ

10 априла 1943 год., око 21 час, група партизана¹⁰⁷ од око 70—80 људи, међу којима су биле и две жене, ушла је у с. Дугојница, Сувојничка општина, Сурдулички срез, блокирала село,

¹⁰⁵ Односи се на 20, а не 30 партизана Шарпланинског НОП одреда. Свих 7 заробљених партизана Бугари су поубијали

¹⁰⁴ После преговора са штабом Треће оперативне зоне НОВ и ПО Македоније, гранични подотсек у с. Конско прикључио се партизанским снагама на тој територији; од бугарских граничара формиран је тада, у саставу Друге македонске бригаде, бугарски батаљон „Христо Ботев“.

¹⁰⁵ Караулу у с. Конско напала су два батаљона Друге македонске бригаде. У тој борби Бугари су имали 8 мртвих и 10 рањених, а партизани — 4 мртва.

¹⁰⁶ Борбу код села Вакуф, Мургаш и Рударе водио је Скопско-кумановски партизански одред.

¹⁰⁷ Други јужноморавски партизански одред

скупила хлеб по кућама и у свануће, око 4 часа, повукла се између села Масурица и Сувојница. Сви су били добро наоружани пушкама, бомбама и са неколико митраљеза. Били су одевени у српска сељачка одела и полициску униформу, са шајкачама на којима су биле петокраке звезде. Они су рекли да су разрушили мост код Прибоја, напали рудник „Момин Камен“ и убили сесског кмета с. Сливница. Рекли су да ће прећи реку Мораву, а пошли су у обратном правцу.

17 маја 1943 год., око 21 час, група партизана партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ блокирала је с. Драгожел, Кавадарски срез, ушла у село, снабдела се храном, па се повукла у правцу с. Бојанчиште.

27 маја 1943 год., око подне, једна група од око 70 партизана одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“, под вођством команданта НИКОЛИЕ МИНЧЕВА, напала је с. Драгожел, Кавадарски срез, држећи га у опсадном стању око 8 часова. Пошто су се снабдели резервом хране, увече, око 20 часова, повукли су се у правцу Полошкст Манастира.

30 маја 1943 год. цео одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напао је с. Праведник, Кавадарски срез, и пошто се снабдео храном, порукао се у непознатом правцу.

Ноћу између 1 и 2 јуна 1943 год., око 23 часа, пргшла је из правца с. Бабина Пољана, Врањски срез, једна велика група партизана¹⁰⁸, која је била обучена у најразличитија одела и наоружана пушкама и бомбама, ушла у с. Долно СтајоЕце, Кривопапаланачки срез, и тражила хлеба у неким кућама. Изјутра, око 3 часа, иста група ушла је у с. Радовницу и Трговиште, Кривопапаланачки срез, снабдела се још **резервом** хране и повукла у непознатом правцу.

2 јуна 1943 год., у току ноћи, партизански одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напао је с. Праведник, Кавадарски срез, где је, пошто је одржао митинг, вратио сељацима вуну коју су органи власти сакупили, снабдео се храном и повукао ка с. Шешково, Кавадарски срез.

3 јуна 1943 год., рано ујутру, партизански одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ опколио је с. Шешково, Кавадарски срез, организовао митинг, снабдео се храном и око 1 час по подне повукао се ка с. Драдњи.

5 јуна 1943 год., после подне, партизански одред „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напао је с. Галиште, Кавадарски срез, блокирао село, одржао митинг, снабдео се храном и повукао у непознатом правцу.

¹⁰⁸ Други јужноморавски партизански одред

11 јуна 1943 год. група партизана¹⁰⁰ од око 90 људи, међу којима је била и једна жена, ушла је у с. Нерав, Кривоаланачки срез, снабдела се храном и повукла у непознатом правцу.

12 јуна 1943 год. група партизана од око 90 људи, међу којима је била и једна жена, ушла је у заселак Пролесје, Кривоаланачки срез, где је рано, ујутру свезала све мушкарце, а женама и деци забранила да у току читавог дана излазе из куће. После чега се повукла у непознатом правцу¹¹⁰.

14 јуна 1943 год. група партизана ушла је у с. Бабину Пољану, Кривоаланачки срез, где се настанила у кући сеоског кмета, који је успео да побегне, док су његове укућане партизани ухватили и затворили у једну собу. Ту су партизани заклали осморо јагњади, испекли хлеба и око 19.30 часова отишли у правцу с. Долне Љубате, Босиљградски срез, где су заузели узвишице око села¹¹¹.

15 јуна 1943 год., око 19 часова, две жене и два мушкарца, наоружани пушкама и обучени у цивилна одела, ушли су у кућу ВЛАДИМИРА ДИМИТРОВА ЦВЕТАНОВА из с. Предејане, Сурдулички срез, где су се распитивали ко је све из села позван у војску, после чега су узели хлеба, запретили сељацима да нико не сме рећи властима о њиховом доласку и отишли у непознатом правцу¹¹².

17 јуна 1943 год., око заласка сунца, једна група партизана¹¹³ од 5 људи, наоружана пушкама, ушла је у с. Вучеделци, Сурдулички срез, где је од сељака сакупила хлеба, сира и других намирница, после чега се повукла у правцу с. Власине.

19 јуна 1943 год. јавила се код бачија с. Раштак, Скопски срез, група партизана од око 30 људи, наоружана пушкама и шмајсерима. Они су узели три јагњета, заклали једног вола и једног бивола, узели њихове коже и повукли се у правцу италијанске границе, »апретивши овчарима да их не издају властима¹¹⁴.

21 јуна 1943 год. једна група партизана¹¹⁵ од око 15 људи ушла је у с. Стајковце, Сурдулички срез, где је од сељака сакупила намирнице и повукла се у непознатом правцу.

23 јуна 1943 год. два лица наоружана пушкама и обучена

¹⁰⁸ Други јужиноморавски партизански одред
»о У засеку Пролесје, Други јужиноморавски партизански одред одржао је митинг — а није тачно да су сељаци били везани и да је било забрањено свако кретање.

¹¹¹ Група партизана Другог јужиноморавског партизанског одреда имала је задатак да ликвидира сеоског кмета који је био шпијун окупатора.

¹¹¹ Група је припадала Првом јужиноморавском партизанском одреду.

¹¹⁵ Курири Другог јужиноморавског партизанског одреда

¹¹⁴ Редакција није успела да утврди на коју се јединицу то односи.

¹¹⁵ Борци Другог јужиноморавског партизанског одреда

у полициску униформу отишла су овчару МИХАИЛУ РАДЕНКОВУ из с. Власине, Сурдулички срез, код места званог „Черник“, од кога су однели два јагњета.

25 јуна 1943 год. сеоски кмет с. Равно, Кумановски срез, упутио је чувара поља из села да оде и да се распита о положају партизана, који су напали на села Трговиште и Герман, Кривоаланачки срез. Међутим, путем чувара поља напали су партизани¹¹⁶, који су га, пошто их је обавестио о наоружању и снази којом располаже полиција, нарочито стража Жегљанске полициске потстанице, ослободили, предавши му једно писмо за сеоског кмета с. Арбанашко, Кумановски срез, којим овога опомињу да напусти село.

13 јула 1943 год., око 17 часова, сеоски кмет с. Негорци, Ђевђелиски срез, ИВАН АТАНАСОВ КУЗМАНОВ, и с њим 4 сељака из с. Конско, Ђевђелиски срез. када су се враћали из општинске бачије која се налази на Кожуф планини, код места „Асан Чесма“, били су сачекани од групе партизана¹¹⁷. Партизани су испитивали кмета о положају с. Негорци, о томе да ли има полициских одреда, и дали му рок до 15 августа 1943 год. да напусти Македонију, после чега су га ослободили. Међу партизанима он је могао да препозна ЈАНКА КОСТАДИНОВА ТОДОРОВА из с. Серменина, Ђевђелиски срез, ДИМИТРА ГРИГОРОВА ЗАФИРОВА и ХРИСТА ИВАНОВА БАЈАЛЦАЛИЕВА. оба из Ђевђелије.

25 јула 1943 год., у току ноћи, група партизана партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ ушла је у с. Барово, Кавадарски срез, у намери да се снабде храном. Ту у селу партизани су пробудили учитељицу из истог села, рекавши јој да у року од три дана напусти село јер ће је у противном убити. На силу су из три куће узели хлеба и отишли у непознатом правцу.

Ноћу између 11 и 12 августа, око 20 часова, група партизана од око 25 људи партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напала је с. Трстеник, Кавадарски срез, одакле је узела три цака хлеба, једну српску пушку и један радио-апарат. Одржала је митинг, пс-зивајући сељаке да помогну њихову борбу чиме ко може. Око 1 час после поноћи партизани су се повукли, одводећи собом лица: МИЛОЈКА СТЕФАНОВА ЛАЗАРОВА. од 20 година, по занимању земљорадника, ТРАЈКА ИВАНОВА ПЕТРОВА, од 19 година, земљорадника. и ТРАЈКА МАРКОВА-ЧЕВА, од 21 године, по занимању земљорадника, и отишли у непознатом правцу.

15 августа 1943 год., око 23 часа, група партизана партизанског одреда „ДОБРИ ДАСКАЛОВ“ напала је с. Бунарче, Ка-

^{1,8} Група бораца Другог јужноморавског партизанског одреда
¹¹⁷ Партизански одред „Сава Михајлов“

вадарски срез и пошто је у пет-шест кућа сакупила хлеба, повукла се у непознатом правцу.

18 септембра 1943 год., око 20 часова увече, група партизана од око 20 људи ушла је у с. Долни Дисан, Неготински срез, и сакупила све сељаке, којима је говорила да се не потчињавају властима. После тога повели су секретара-благајника из његове куће, и отишли у општину, натерали га да отвори касу, из које су опљачкали 30.000 лева, спалили општинску архиву и пошто су се снабдели храном, повукли су се у правцу с. Горни Дисан, Неготински срез.

•Ноћу између 6 и 7 октобра 1943 год. група партизана од око 100 људи, састављена искључиво од сељака из села Радовница, Голочевци, Горно и Долно Стајовце, Кривопаланачки срез, ушла је у села Луке и Подржи Кон, Кривопаланачки срез, сакупила све сељаке заједно са кметом, и говорила им да су они комунисти и да су пошли с намером да се снабдеју оружјем којим ће започети акције против бугарске власти¹¹⁸.

Ноћу између 7 и 8 октобра 1943 год. група партизана¹¹⁹ од око 40—50 људи напала је с. Метежево, Кривопаланачки срез, с намером да се снабде пушкама. Међутим, пошто их нису нашли, повукли су се у правцу села Сурлица и Радовница.

Ноћу између 9 и 10 октобра 1943 год., око поноћи, између станице Врањска Бања и станице Врање, са обе стране железничке линије пуцано је из пет митраљеза на теретни воз који се кретао према Врањској Бањи. Међу службеницима нема жртава. Оштећен је само тендер локомотиве¹²⁰.

Ноћу између 11 и 12 октобра 1943 год. група партизана од око 300 људи, наоружана пушкама, бомбама, лаким митраљезима и шмајсерима, обучена у најразличитија одела, српска, италијанска, бугарска војничка и у полициску униформу, напала је код места „Равно“, близу пољопривредног добра на Вардару, пољске радник^ на добру, и одузела им одела, после чега се група поделила и пошла у разним правцима^{*1>1}.

¹¹⁶ Однос се на Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. Приказивањем да су тај напад извршили искључиво сељаци из поменутих села полиција је хтела на вешт начин да оправда евентуално стрељање сељака из тих села.

¹¹⁹ Борци Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда

^М Воз код Врањске Бање напали су партизани Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

¹⁸¹ Напад на пољопривредно добро извршио је део батаљона „Страшо Пинџур“-

ПРЕДУЗЕТЕ АКЦИЈЕ САБОТАЖЕ

25 фебруара 1943 год., увече, железнички службеници нашли су на станици Жеков, на два места, седам свежања експлозива, увијених у новине „Реч“, снабдених капислама и постављених у транспортни немачки воз, који је преносио дрвену грађу.

25 фебруара 1943 год., увече, војна стража нашла је на станици Скопље, у немачким транспортним возовима, укупно око 42 комада експлозива, сваки од по 200 грама готових за експлозију.

27 фебруара 1943 год., око 12 часова, на станици „Пуковник Дрангов“¹²², експлодирала је бомба на десној страни претпоследњег вагона теретног воза који је ишао из Велеса за Ђевђелију, када се воз зауставио на станици. Из извршеног увиђаја утврђено је да је бомба била магнетна. Штете су незнатне. Убијених и рањених нема.

27 фебруара 1943 год., око 17.30 часова, експлодирала је паклена машина, постављена, на десном задњем углу службеног вагона. Међу другом робом био је и један балон сумпорне киселине. Штете су незнатне. На основу пронађених делова утврђено је да је паклена машина имала додате магнете и да је америчког порекла.

27 јуна 1943 год., око 23,45 часова, непозната лица поставила су експлозив на железничку пругу између станица Букарево и Прешево, који је при прелазу теретног воза експлодирао, од чега је лева шина према Прешеву била прекинута за око 90 цм. Воз није оштећен¹²³.

10 новембра 1943 год. група партизана од око 60 људи дигла је у ваздух железничку пругу између станица Прешево и Табановце у моменту када је пролазио немачки транспортни воз. Прута је прекинута на дужини од око 1.50 метара. Два вагона су изгорела, а воз није испао из шина¹²⁴.

Ноћу између 19 и 20 септембра 1943 год. експлодирао је експлозив постављен на железничкој прузи између станица Летовица и Букоровце, Бујановачки срез, у моменту када се кретао немачки транспортни воз. Пруга је прекинута око 20 метара. Локомотива и фургон су преврнути. После тога група партизана отворила је ватру на воз и убила једног немачког војника. Због катастрофе командант станице Табановце је убијен, Партизани су ухватили и одвукли три немачка војника, возовођу и једног

Железничка станица Згрозпалци

^{1,5} Минирање пруге извршила је група партизана Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

^{1,4} Минирање пруге извршио је Скопско-кумановски партизански одред (види док. бр. 120).

кочничара, и спалили четири вагона са сеном, после чега су се повукли у правцу села Биљаче, Бујановачки срез¹²⁵.

14 октобра 1943 год., око 21 час, на око 42 места био је постављен експлозив на железничкој прузи око станице Буковце и Летовица, које се налазе између Бујановца и Прешева. Због експлозије линија је прекинута на неколико места — од 20 цм до 1 метар¹²⁸.

ОЛНОЋЕЊЕ ЉУДИ ОД СТРАНЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

4 јануара 1943 год. група илегалаца од 18 људи, долазећи из Велешког среза, прошла је кроз с. Црвена Вода и одвела собом овчаре НЕЗМИ БЕКИРОВА и његовог оца БЕКИРА, постављајући пут у правцу села Долно и Горно Количани¹²⁷.

Ноћу између 6 и 7 јула 1943 год., око 21 час, око 80 људи, наоружаних пушкама, митраљезима и бомбама, напали су на рудник „Островица“, Бујановачки срез, и пошто су опљачкали руднички магацин, око 23 часа повукли су се у правцу с. Курбалија, Пршевски срез, одводећи собом благајника рудника ВОЈИСЛАВА МАТОВА ПЕТРОВА¹²⁸.

2 августа 1943 год., МИЛАН ВОЈИСЛАВОВ МИЛЕНКОВ и ВЕРА ВЛАДИМИРОВА СТОЈАНОВА, из Сурдулице, отишли су у шетњу око санаторијума за туберкулозне код Сурдулице. Близу шуме пресрело их једно наоружано лице, а после тога, заједно са шест других наоружаних лица, отерало их у дубину шуме.

2 августа 1943 год., око 23 часа, група партизана од око 30 људи напала је електричну централу код с. Елешнице, Сурдулички срез, одакле је одвела 4 војника и једног чувара из обезбеђења централе¹²⁹.

11 септембра 1943 год. група партизана¹³⁰ од око 150 људи, обучених у најразличитија одела, наоружаних тешким и лаким митраљезима, шмајсерима, пушкама, бомбама и др., напала је с. Драгоманце, Кумановски срез, и пошто је спалила архиву сео-

^{1,5} Минирање пруге извршила је група партизана Другог батаљона Другог јужноморавског партизанског одреда.

Минирање пруге извршио је Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда.

^{1,7} Односи се на групу партизана из одреда „Димитар Влахов“, која је покушавала да се пробије на кумановски терен.

Напад на рудник „Островица“ извршио је Други јужноморавски партизански одред. Одведени благајник био је организовани активиста Народноослободилачке борбе и тада се прикључио партизанима.

^М Напад на електричну централу извршио је Други батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда.

Кумановски партизански одред

ског кмета, одржала је митинг, после чега се повукла у непознатом правцу, одводећи СТАНКА ДРАГАНОВА АЛЕКСОВА из истог села.

Ноћу између 11 и 12 септембра 1943 год., око 1 час, група партизана пресрела је, на путу за с. Војник, војнике ГЕРАСИМА АЛЕКСОВА СТОИМЕНОВА, МИЛЕТА СТОИМЕНОВА МИТЕВА, ТЕОДОСА ГЕОРГИЕВА ПЕТРОВА, све из с. Алинце, и ДИМЧА МИРЕВА ПЕТКОВА из с. Дренака, војнике 33 пешадиског пука, који су ишли кући на отсуство, и одвукла их са собом¹³¹.

12 септембра 1943 год., око 1 час после поноћи, група партизана¹³² од око 5 људи ушла је у с. Никуљане и тражила сеоског кмета, али пошто он није био у селу, ухватила је његовог брата ВАСИЛА ТОМОВА. кога је одвукла са собом, рекавши да ће после 4—5 дана доћи да нађе сеоског кмета.

Ноћу између 14 и 15 септембра 1943 год. група партизана напала је с. Облавце, Кумановски срез, и одвукла ДОНЧА МИТЕВА БОЖИНОВА, АНГЕЛА КОСТОВА ЦВЕТАНОВА, ЈАШКА ЈАНА СТЕФАНОВА, ТРАЈЧА ДИМКОВА АНГЕЛОВА, ЂОШУ МИЛЕВА КРСТЕВА, БЛАГОЈА ТРАЈКОВА СТОИМЕНОВА, РАДА ИЛИЕВА АЛЕКСОВА и ГЕОРГИ МИЛАНОВА ЦВЕТКОВА, који су, као регрути, били позвани у војску. Они су требали да пођу у војску 15 септембра 1943 год.¹³³

18 септембра 1943 год., око 24 часа, група партизана¹³⁴ од око 50—60 људи ушла је у с. Малотино, Кумановски срез, блокирала кућу СТОЈАНА БОЖИНОВА КОСТОВА. и овога одвукла са собом, повукавши се у непознатом правцу.

Ноћу између 1 и 2 октобра 1943 год. група партизана од око 100 људи напала је с. Буковљане, Кумановски срез, и одвукла са собом 10 људи из истог села¹³⁵.

5 октобра 1943 год., око 8 часова ујутру, група партизана¹³⁰ од око 100 људи блокирала је с. Клисорицу, Корбевачка општина.

«1 Пресретање војника извршила је група партизана Кумановског партизанског одреда. Војници нису на силу одведени, већ су добровољно пошли у партизанске јединице.

¹³¹ Група бораца Кумановског партизанског одреда, која је добила задатак да ликвидира сеоског кмета с. Никуљане.

¹³³ Младићи који су били регрутовани за бугарску војску прикључили су се групи бораца Кумановског партизанског одреда који је тудананшао-

^{1,4} Делови Кумановског партизанског одреда

¹³ Акцију је извршио Кумановски партизански одред. Одведени људи добровољно су се пријавили за партизански одред.

¹³ Делови Другог багаљона Другог јужноморавског партизанског одреда

Врањски срез, и пошто се снабдела храном, повукла се у непознатом правцу, одвукавши са собом МИЈАНА СТОЈАНОВА ИВОВА, из истог села.

16 октобра 1943 год., око 10 часова ујутру, група партизана од око 30 људи напала је с. Тибужде, Врањски срез и одвукла са собом РАДОМИРА СТАМЕНКОВА, старог 50 година, из истог села¹³⁷.

¹³⁷ Група партизана која је прошла кроз Тибужде припадала је Другом батаљону Другог јужноморавског партизанског одреда.